

# A frazeologizmusok fordítási tendenciái horvát-magyar nyelvpárban

---

Đelatović, Sonja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:273001>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**



Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Eszéki J. J. Strossmayer Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Magyar nyelv és irodalom és horvát nyelv és irodalom mesterképzési szak

Đelatović Sonja

**A frazeologizmusok fordítási tendenciái horvát–magyar  
nyelvpárban**

Szakdolgozat

Témavezető: Dr. Lehocki-Samardžić Anna, egyetemi docens

Eszék, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Mađarskoga jezika i književnosti i  
Hrvatskoga jezika i književnosti

Sonja Đelatović

**Tendencije pri prevođenju frazema u hrvatsko-mađarskom  
jezičnome paru**

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Osijek, 2020.

Eszéki J. J. Strossmayer Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Magyar nyelv és irodalom és horvát nyelv és irodalom mesterképzési szak

Đelatović Sonja

**A frazeologizmusok fordítási tendenciái horvát-magyar  
nyelvpárban**

Szakdolgozat

Tudományterület: bölcsészettudományok

Tudományág: finnugrisztika

Témavezető: Dr. Lehocki-Samardžić Anna, egyetemi docens

Eszék, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Katedra za mađarski jezik i književnost

Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Mađarskoga jezika i književnosti i  
Hrvatskoga jezika i književnosti

Sonja Đelatović

**Tendencije pri prevođenju frazema u hrvatsko-mađarskom  
jezičnom paru**

Diplomski rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: ugrofinistika

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Osijek, 2020.

## IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Osijek, 3. srpnja 2020.



---

Sonja Đelatović, 0122222107

## Tartalom

|  |    |
|--|----|
| 1. Bevezetés.....  | 8  |
| 1.1. Hipotézisek.....  | 8  |
| 1.2. A szakdolgozat felépítése.....                                | 8  |
| 2. A frazeologizmus fogalma.....                                   | 11 |
| 2.1. A frazeologizmus meghatározása és jellemzői.....              | 11 |
| 2.2. Terminusok.....   | 13 |
| 3. A frazeologizmusok megfeleltetésének aspektusai.....            | 15 |
| 3.1. A frazeologizmusok megfeleléstípusai.....                     | 15 |
| 3.2. Átváltási műveletek.....                                      | 17 |
| 3.3. Kétnyelvű frazeológiai szótár a vizsgált nyelvpárban.....     | 20 |
| 4. Kutatás.....  | 22 |
| 4.1. Az alkalmazott kutatási módszer.....                          | 22 |
| 4.2. A felhasznált korpusz.....                                    | 23 |
| 4.3. A frazeologizmusok fordítási megfeleltetéseinek elemzése..... | 31 |
| 4.3.1. Behelyettesítés.....  | 31 |
| 4.3.2. Teljes átalakítás.....                                      | 35 |
| 4.3.3. Generalizáció (általánosító fordítás).....                  | 38 |
| 4.3.4. Kompenzáció.....  | 40 |
| 4.3.5. Szó szerinti fordítás.....                                  | 43 |
| 4.4. Hipotézisek bizonyítása.....                                  | 43 |
| 5. Összegzés.....  | 45 |
| Irodalom.....  | 46 |
| Források.....  | 49 |

## Összefoglaló

A szakdolgozat a frazeologizmusok fordításával, azaz megfeleltetésével foglalkozik Ivana Bodrožić *Hotel Zagorje* (2010) című horvát nyelvű regényében és annak azonos című magyar nyelvű fordításában az összeállított párhuzamos korpusz alapján. Kiindulva a két megfogalmazott hipotézisből – amelyek szerint gyakori lesz a behelyettesítés, és kimutatható lesz a globális kompenzációon belül a célnyelvi szöveg gazdagítása, a „dúsítás” – a fordítási tendenciák megállapítását tűztem ki célul. Releváns szakirodalomra támaszkodva a dolgozat áttekintést nyújt a frazeologizmus fogalmáról (kitérve a meghatározásaira és használatos terminusaira a két nyelvben), a frazeologizmusok megfeleléstípusairól a kontrasztív frazeológián belül, valamint a megfigyelt és leírt átváltási műveletekről a frazeologizmusok fordításakor. A megvizsgált alkalmazott átváltási műveletek közül (behelyettesítés, teljes átalakítás, generalizáció, kompenzáció, valamint a szó szerinti fordítás) a fordító leggyakrabban a behelyettesítést alkalmazza, és ilyen módon a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg frazeologizmusai ugyanazt a képet tartalmazzák. A behelyettesítéssel szemben a teljes átalakítás ritkán jelentkezik, valamint megfigyelhető, hogy a forrásnyelvi és a célnyelvi eltérő képeknél sem beszélhetünk olyan nagy különbségekről. A globális kompenzációon belül megfigyelhető a „dúsítás”, miszerint a fordító gazdagítja a célnyelvi szöveget idiomatikusabb kifejezésekkel, és emeli a fordítás olvashatóságát.

**Kulcsszavak:** fordítás, kontrasztív frazeológia, átváltási műveletek, horvát-magyar nyelvpár

**Ključne riječi:** prevođenje, kontrastivna frazeologija, postupci za prevođenje, hrvatsko-mađarski jezični par



## 1. Bevezetés

Jelen szakdolgozatban a frazeologizmusok fordításával, azaz megfeleltetésével (Klaudy 1988) foglalkozom, horvát-magyar nyelvpárban. A frazeologizmusok a szépirodalmi művek alkotásában gyakran jelentős szerepet játszanak, és a fordítás során nemritkán külön figyelmet és erőfeszítést, akár kreativitást is igényelnek a fordítóktól. A szakdolgozatomban – előzőleg megadva a szükséges és releváns elméleti háttérrel – egy horvát nyelvű regényen és annak magyar fordításán alapuló párhuzamos korpusz feldolgozása alapján a fordító által alkalmazott átváltási műveleteket vizsgálom meg a frazeologizmusok fordításakor a célnyelvre. A dolgozatom célja az, hogy – kiindulva a két lejjebb megfogalmazott hipotézisből – megállapítsam, milyen jellegűek a fordító döntései, és milyen tendencia figyelhető meg a frazeologizmusok megfeleltetésekor a feltüntetett nyelvpárra vonatkozólag. A választott szomszédos nyelvek és azok kultúrája évszázadokon keresztül fennálló szoros politikai, történelmi és kultúrtörténeti kapcsolattal rendelkeznek, és megfigyelhető, hogy napjainkban egyre több (mű)fordítás is készül az egyik nyelvről a másikra. Ahhoz képest meglehetősen kevés az elvégzett fordításkutatás e nyelvpárban, ezért ilyen szempontból a szakdolgozatom mindenekelőtt hiánypótló jellegű.

### 1.1. Hipotézisek

A vizsgált nyelvpárra vonatkozóan a dolgozatomban két hipotézist fogalmaztam meg.

Az **első hipotézis** szerint a frazeologizmusok megfeleltetése során gyakori lesz az egyszerű behelyettesítés. A fordító számos frazeologizmust sikeresen ugyanazzal a képpel ad vissza a fordításkor.

A **második hipotézis** szerint a célnyelvi szövegben a globális kompenzáció révén kimutatható lesz a „dúsítás”. A fordító magyar nyelvre jellemző kifejezéseket, frazeologizmusokat használ ott is, ahol a forrásnyelvi szövegben nem találhatók, és ilyen módon gazdagítja a célnyelvi szöveget (vö. Klaudy 2012).

A hipotézisek megválaszolására a 4.4. *Hipotézisek bizonyítása* című alfejezetben kerül sor.

### 1.2. A szakdolgozat felépítése

A szakdolgozatom összesen öt fejezetből áll. Emellett összefoglalót és irodalomjegyzéket tartalmaz.

Az **első fejezetben** (1. *Bevezetés*) röviden bemutatom a szakdolgozat témáját és relevanciáját, valamint kitűzöm a kutatás célját. Megfogalmazom a hipotéziseket, és leírom a szakdolgozat tartalmi felépítését. Az első fejezet két alfejezetet tartalmaz: 1.1. *Hipotézisek* és a jelen 1.2. *A szakdolgozat felépítése* című alfejezetet.

A **második fejezet** (2. *A frazeologizmus fogalma*) a frazeologizmusokra vonatkozó elméleti háttér leírását tartalmazza. Tanulmányaikban a horvát és magyar frazeológiával foglalkozó vagy azt érintő nyelvészekre (Bárdosi 2012, 2019, Fink Arsovski 2002, Forgács 2012, Kövecses 2010, Matešić 1982, Menac 2007, O. Nagy 1985, Samardžija 2003), valamint a *Nyelvészeti kishoztár* (2019) című szótárra hivatkozva bemutatom a frazeologizmusok meghatározásainak egy részét, jellemzőit, valamint az elnevezéseit. Ez a fejezet is két alfejezetből áll: 2.1. *A frazeologizmus meghatározása és jellemzői* és 2.2. *Terminusok* című alfejezetből.

A **harmadik fejezetben** (3. *A frazeologizmusok megfeleltetésének aspektusai*) a frazeologizmusokra a kontrasztív frazeológia és a fordítástudomány szemszögéből összpontosítok. Szemléltetem a frazeologizmusok megfeleléstípusait a kontrasztív frazeológia nyomán (Bárdosi 2013, Forgács 2012), és részletesebben is bemutatom a fordítástudomány által megfigyelt és leírt átváltási műveleteket (Baker 1992, Klaudy 2012, Klaudy–Kovács 2016), amelyeket a fordítók a frazeologizmusok megfeleltetésénél alkalmaznak. Emellett betekintést nyújtok a vizsgált nyelvpárban meglévő kétnyelvű frazeológiai szótárba, a *Szívvel-lélekkel. Dušom i srcem* (2017) című szomatikus szótárba. A harmadik fejezet a következő alfejezeteket tartalmazza: 3.1. *A frazeologizmusok megfeleléstípusai*, 3.2. *Átváltási műveletek* és 3.3. *Kétnyelvű frazeológiai szótár a vizsgált nyelvpárban*.

A **negyedik fejezet** (4. *Kutatás*) az elvégzett kutatást foglalja magában. Leírom a kutatás módszerét és az összeállított kutatási korpuszt, amely Ivana Bodrožić *Hotel Zagorje* (2010) című regényén és annak Radics Viktória fordította magyar kiadásán (2019) alapul. Megvizsgálom a frazeologizmusok megfeleltetését a célnyelvre a fordító által alkalmazott átváltási műveletek alapján, kiemelve egy-egy példát, és párhuzamba hozva a frazeologizmusok megfeleléstípusaival. A következő alfejezetekről van szó: 4.1. *Az alkalmazott kutatási módszer*, 4.2. *A felhasznált korpusz*, 4.3. *A frazeologizmusok fordítási megfeleltetések elemzése*, amelyen belül még öt további alfejezet található, az átváltási műveleteknek megfelelően: 4.3.1. *Behelyettesítés*, 4.3.2. *Teljes átalakítás*, 4.3.3. *Generalizáció (általánosító fordítás)*, 4.3.4. *Kompenzáció* és 4.3.5. *Szó szerinti fordítás*. Az

utolsóban, a 4.4. *Hipotézisek bizonyítása* című alfejezetben a bevezetésben megfogalmazott hipotéziseket bizonyítom vagy cáfolom.

Az **ötödik fejezet** (5. *Összegzés*) összegzésként szemlélteti a kutatás eredményeit és a levont következtetéseket.

## 2. A frazeologizmus fogalma

### 2.1. A frazeologizmus meghatározása és jellemzői

A frazeologizmusok sokszínű világa számos kutatót, nyelvészt foglalkoztat a frazeológián, valamint más nyelvészeti tudományágakon belül. A fogalmát többen is meghatározták, viszont megfigyelhető, hogy a meghatározások nem mindig egységesek. Jelen fejezetben csak néhányat említek meg közülük, bemutatva a frazeologizmusok alapjellemzőit magyar és horvát szakirodalomra hivatkozva. A *Nyelvészeti kieszótár* által megadott meghatározásból<sup>1</sup> indulok ki, amely szerint a frazeologizmus:

„állandósult szókapcsolat, amely a szónál nagyobb, a mondatnál (általában) kisebb egység, szerkezetileg és szemantikailag viszonylag stabil, összjelentése vagy egyáltalán nem, vagy csak részben vezethető le az alkotóelemek jelentéséből” (Kiss–Kohári 2019: 67)

Abban, hogy a frazeologizmus állandósult szókapcsolat és alapvető jellemzője a stabilitás, általában megegyeznek a meghatározások a szakirodalomban. Forgács (2012) a *Bevezetés a frazeológiába* című könyvében két fontos kritériumot emel ki, hogy valamilyen kifejezést frazeologizmusnak tekintsünk. Az első a **polilexikalitás**, amely szerint a frazeologizmusok legalább két (vagy több) szó kapcsolatai, a második pedig a **lexikális rögzültség**, miszerint „a kifejezés elemei szóképzleti egységet alkotnak, elemeik sorrendje és morfológiai alkata is nagyrészt kötött, azaz a nyelvhasználó közösségben nagyjából a szavakhoz, lexémákhoz hasonlóan használatosak” (Forgács 2012: 20).

Samardžija (2003: 94–95) négy feltételt emel ki, hogy bizonyos lexémák kapcsolatát frazeologizmusnak tudjuk tekinteni. Az első arra vonatkozik, hogy e kapcsolatnak állandósultnak kell lennie, tehát egyes tagjait nem lehet egy másikra cserélni vagy kihagyni. A második feltétel szerint ilyen állandósult szókapcsolatnak legalább két önálló jelentéssel bíró komponensből kell állnia (vö. Matešić 1982: VI). A harmadik feltétel szemantikai jellegű, miszerint a frazeologizmus összjelentése nem tekinthető a komponensei egyes jelentéseinek mechanikus összegzésének, azaz eredményének (vö. Matešić 1982: VI, Fink Arsovski 2002: 7). A negyedik feltétel azt jelzi, hogy a frazeologizmus minden olyan szintaktikai funkciót betölthet, amelyet a lexémái is betöltenek.

---

<sup>1</sup> A szótárban a *frázéma* terminus külön címszóként szerepel, egy rövidebb magyarázattal: „az állandósult szókapcsolat, a szólás és a közmondás összefoglaló neve” (Kiss–Kohári 2019: 67).

Matešić (1982) és Samardžija (2003) értelmezésével, miszerint a frazeologizmus legalább két önálló jelentéssel bíró komponensből áll, sokan nem értenek egyet. Például Fink Arsovski (2002: 6) és Menac (2007: 15) szerint a frazeologizmus legalább egy önálló jelentéssel bíró szóból és egy segédszóból áll, tehát nem feltétlenül két önálló jelentéssel bíró alkotó elemet kell tartalmaznia.

Bárdosi (2019: 7) úgy fogalmaz, hogy a frazeológiai egységeket a következő típusokba szokták sorolni<sup>2</sup>:

- 1) **szólások** (pl. *ismeri a dürgést*)
- 2) **szóláshasonlatok** (pl. *szegény, mint a templom egere*)
- 3) **szólásmondások, szójárások** (pl. *Angyal repül/száll el a ház fölött.*)
- 4) **közmondások** (pl. *Ajándék lónak ne nézd a fogát.*)
- 5) **szállóigék** (pl. *A kocka el van vetve.*)

Megjegyzendő, hogy a horvát nyelvű frazeológiával foglalkozó szakirodalom, valamint a horvát frazeológiai szótárak nem tagolják ilyen módon a frazeologizmusok összességét – a közmondás mindenekelőtt a folklorisztikának a része, mert folklórműfajnak tekintik (vö. Menac 2007: 112, Forgács 2012: 17).

Amikor a frazeologizmus jelentéséről van szó, Forgács megkülönbözteti a frazeologizmusok **frazeológiai** (átvitt) jelentését és a **konkrét** (szó szerinti, literális) jelentését (2012: 19). Fink Arsovski (2002: 7) kiemeli a **deszemantizáció** folyamatát, amely a frazeologizmus komponenseinek a jelentésváltozásán alapul, és ilyenkor a szűkebb értelemben vett frazeológiáról van szó. Továbbá a deszemantizáció a következőképpen jelentkezik:

- 1) a **teljes deszemantizáció**<sup>3</sup> – a frazeologizmus összes eleme megváltozik szemantikailag
- 2) a **részleges deszemantizáció**<sup>4</sup> – a frazeologizmus elemeinek csak egy része veszítette el az elsődleges lexikai jelentését (Fink Arsovski 2002: 7)

---

<sup>2</sup> Forgács (2012) a *Bevezetés a frazeológiába* című művében részletesebben foglalkozik a frazeológiai egységek típusaival, valamint O. Nagy (1985) is a *Magyar szólások és közmondások* című szótárában.

<sup>3</sup> Eredetiben: *potpuna desemantizacija* (Fink Arsovski 2002: 7).

<sup>4</sup> Eredetiben: *djelomična desemantizacija* (Fink Arsovski 2002: 7).

Külön megemlíti a **nulla deszemantizációt**, amelyre az jellemző, hogy olyan állandósult szókapcsolatokat foglal magában, amelyek nem viselnek konnotatív jelentést (Fink Arsovski 2002: 7)<sup>5</sup>. Fink Arsovski ilyen állandósult szókapcsolatokat a tágabb értelemben vett frazeológia részének tekinti. Hasonlóképpen Forgács (2012: 69) is leírja a frazeológiai egységek szemantikai viselkedését. A következő osztályozást hozza fel a frazeológiai egységekben lévő kapcsolatok alapján:

- 1) **nem idiomatikus kapcsolatok** (pl. *esküt tesz*)
- 2) **részben idiomatikus kapcsolatok** (pl. *felveszi a kesztyűt*)
- 3) **teljesen idiomatikus kapcsolatok** (pl. *dugába dől*)

A két fenti osztályozás párhuzamba hozható. A teljesen idiomatikus kapcsolatok tulajdonképpen a teljes deszemantizáció eredménye, a részben idiomatikus kapcsolatok pedig a részleges deszemantizáción alapulnak. A nem idiomatikus kapcsolatoknál – Forgács hozzáteszi, hogy **kollokációk** néven szokták őket említeni az újabb szakirodalomban (2012: 69) – a nulla deszemantizációról van szó.

A frazeologizmusok eredete, azaz motivációja gyakran homályos. Kövecses (2010: 233) kiemeli, hogy a frazeologizmusok többsége mindenekelőtt a fogalmi rendszerünknek a része, és az eredetét ott kell keresni. Ilyen szempontból a frazeologizmusok kutatása a kognitív nyelvészet fontos tárgya.

## 2.2. Terminusok

Ahogy a meghatározása – úgy az elnevezése sem egységes. Ennek az okát többen is azzal magyarázzák, hogy fiatalabb tudományágról van szó. A szakirodalomban különböző, kisebb vagy nagyobb mértékben eltérő elnevezéseket figyelhetünk meg (pl. *frazeologizmus*, *frazéma*, *frazeológiai egység*, *idióma*, *szólás* stb.), melyek közül jelen szakdolgozatban a *frazeologizmus* terminus mellett döntöttem. A frazeologizmusokat tanulmányozó tudományág terminusa – a *frazeológia* – azonban megegyezik mindkét vizsgált nyelvünkben, és több értelmezésben használatos. Megtekinthetők a *Nyelvészeti kishoztár* által összegyűjtött és leírt jelentései:

- „1. egy adott nyelv állandósult szókapcsolatait tanulmányozó nyelvészeti tudományág
2. egy nyelv állandósult szókapcsolatainak összessége, ezek gyűjteménye
3. valamely tudományra vagy szakmára jellemző szóhasználat, kifejezőmód
4. (*régies*) valamely

---

<sup>5</sup> Eredetiben: *nulta deszemantizacija* (Fink Arsovski 2002: 7).

nyelv kifejezőképességének többé-kevésbé teljességre törekvő gyűjteménye” (2019: 67).

Emellett a szakirodalomban kiemelik az egy íróra jellemző frazeológiát (Fink Arsovski 2002: 5, Forgács 2012: 16) és az egy sajtóorgánusra jellemző frazeológiát (Forgács 2012: 16).

A frazeológia tárgyának – az előző alfejezetben leírt állandósult szókapcsolatnak – összefoglaló neve viszont több változatban is jelentkezik. Az újabb horvát szakirodalomban általában a *frazéma* (horvátul: *frazem*) terminust használják (pl. Fink Arsovski, Matešić, Menac, Samardžija et al), de más terminusok is jelölik ezt a fogalmat. Menac (2007: 11) a következőket sorolja fel: *frazeologizmi, frazeologemi, idiomi, stalni izrazi, frazeološke jedinice, frazeološki obrati, stalni leksički kompleksi*. A korábbi szakirodalomban inkább a *frazeologizmus* (horvátul *frazeologizam*) volt népszerű.

A magyar szakirodalomban több terminus is használatos. Bárdosi (2012: 8) ezeknek a nyelvi egységeknek a következő elnevezéseit sorolja fel: *frazeologizmusok, frazeológiai egységek, frazémák, idiomatizmusok, idiómák, állandósult szókapcsolatok, (szokványos) kifejezések, szólások, szólásmódok, szokásmondások, proverbiumok*, és a frazéma terminust használja (2012, 2019). Forgács (2012: 17) könyvében megemlíti, hogy elsősorban a *frazeológiai egység, frazeologizmus* és *frazéma* terminusokat használja, valamint ezek szinonimájaként az *állandósult szókapcsolat, frazeológiai kapcsolat, szólásmondás* vagy *fordulat* kifejezéseket.

### 3. A frazeologizmusok megfeleltetésének aspektusai

Klaudy szerint a frazeologizmusokat fordításkor „valójában nem is fordítjuk, inkább »**megfeleltetjük**«, azaz megkeressük azt a célnyelvi szólást, közmondást, amelyet a célnyelvi beszélők hasonló helyzetben használni szoktak” (1988, 2007: 69), így Klaudy nyomán jelen dolgozatban is inkább a megfeleltetés terminusát alkalmazom a frazeologizmusok kontextusában.

Amikor a fordítandó szöveg frazeologizmusokat tartalmaz, többen is kiemelik a frazeologizmusok felismerését a forrásnyelvi szövegben, mint az első nehézséget, amellyel szembesül a fordító. Baker hangsúlyozza, hogy a frazeologizmusok felismerése a forrásnyelvi szövegben nem mindig könnyű és egyértelmű, szerinte minél nehezebb megérteni, valamint minél kevesebb értelme van egy bizonyos frazeologizmus jelentésének, annál könnyebb a fordítónak felismerni frazeologizmusként (1992: 65). A felismerést az értelmezés követi, mely után a fordítás következik – valamilyen átváltási művelettel, amelyről bővebben a 3.2. *Átváltási műveletek* című alfejezetben lesz szó. Maga a fordítás is gyakran nehézséget okoz, különösképpen amikor kultúraspecifikus frazeologizmusokat (Heltai 2013) kell fordítani. Földes (1987) szerint a forrásnyelvi frazeologizmus háromféleképpen fordítható a célnyelvre: egy szóval, körülírással vagy egy célnyelvi frazeologizmussal.

#### 3.1. A frazeologizmusok megfeleléstípusai

Amikor a frazeologizmusok megfeleltetéséről van szó, a fordítástudomány és a kontrasztív frazeológia területe szorosan együttműködik. A frazeologizmusok kontrasztív vizsgálatán belül Forgács (2012) négy megfeleléstípust különböztet meg:

- 1) **frazeológiai ekvivalencia**
  - a) **teljes ekvivalencia**
  - b) **részleges ekvivalencia**
  - c) **funkcionális ekvivalencia (jelentésekvivalencia)**
- 2) **lexikális megfelelés**
- 3) **a megfelelés teljes hiánya (nulla ekvivalencia, parafrázis)**
- 4) **látszólagos megfelelés (pszeudoekvivalencia, faux amis).**

A frazeológiai ekvivalencia<sup>6</sup> tehát lehet teljes, részleges és funkcionális. A **teljes ekvivalencia** azt jelzi, hogy a két kifejezésnek a szerkezete és a jelentése is megfelel

---

<sup>6</sup> Forgács hozzáteszi, hogy az *ekvivalencia* terminust a nyelvi egységek jelentésének megfeleltetése tekintetében alkalmazza, és az feltétlenül nem azonosságot jelez, „hanem gyakran csupán részleges jelentésazonosságot” (2012: 249).



egymásnak. A frazeologizmusok ekvivalenciájával, valamint a frazeológiai univerzálékkal Bárdosi (2013) is foglalkozik, azon belül meghatározza a teljes ekvivalencia fogalmát:

„Többnyire teljes ekvivalencia mutatkozik az úgynevezett páneuropeizmusok területén, vagyis az európai kultúrkör olyan közös szegmenseiben mint a bibliai, mitológiai, történelmi, irodalmi frazeológiai univerzálék, amelyek a legtöbb európai nyelvben azonos alakban és jelentésben megtalálhatók” (Bárdosi 2013: 2).

A felsorolt négy területet a következő frazeologizmus-példákkal kíséri több európai nyelven: *Júdás csókja* (Biblia), *kitakarítja Augiász istállóját* (mitológia), *átlépi a Rubikont* (történelem), *Hol van már a tavalyi hó?* (irodalom) (2013: 2). Érdeemes megfigyelni az ilyen példákat magyar-szerb nyelvpárban, amelyeket Andrić közöl, mert tulajdonképpen kisebb morfológiai különbségekkel (*pobeda* helyett horvátul<sup>7</sup> *pobjeda*, *rešenje* helyett horvátul *rješenje*, *gordijev* helyett horvátul *gordijski*) a szerb változatok azonosak a horvát nyelvűekkel:

„[...] *tantalove muke/tantaluszi kínok*, *Ahilova peta/Achilles-sarka*, *Pirova pobeda/pirruszi győzelem*, *solomonsko rešenje/salamoni döntés*, *gordijev čvor/gordiuszi csomó*, *sedam sušnih godina/hét szűk esztendő* [...] *biti ili ne biti/lenni vagy nem lenni*, *kocka je bačena/a kocka el van vetve*“ (2018: 18).

**Részleges ekvivalenciáról** akkor beszélhetünk, amikor „a két nyelv teljesen különböző kifejezésekkel fejezi ki ugyanazt a jelentéstartalmat” (Forgács 2012: 249). Forgács (2012) ezt több altípusra is tagolja. A **lexikális variabilitáson** belül egy gyakori esetről beszél, amikor „a szerkezetek szó szerinti jelentése eltér, mivel a bennük szereplő komponensek között nincs teljes egyezés” vagy amikor azonos összetevőkről van szó, de más szintaktikai szerkezetben jelentkeznek (Forgács 2012: 255–257).

Továbbá a **funkcionális ekvivalencia (jelentésekvivalencia)** (Forgács 2012: 258–262) olyan viszonyra vonatkozik, amelyben a két kifejezés azonos jelentéssel bír, de a kép eltér. Ott is jelentésekvivalenciáról beszélünk, ahol a frazeologizmusoknak egy közös komponensük van.

A következő típus a **lexikális megfelelés**, amelyről akkor beszélünk, „ha az egyik nyelvben meglévő frazeológiai egységnek a másokban nem frazéma felel meg, hanem csupán egyszerű vagy összetett lexéma” (Forgács 2012: 262). Forgács (2012) több ilyen esetet hoz fel

---

<sup>7</sup> A sztenderd horvát nyelvre vonatkozik.

példaként (*to have a frog in one's throat – rekedt, once in blue moon – hébe-hóba, nagyritkán* stb.).

A **megfelelés teljes hiánya (nulla ekvivalencia, parafrázis)** esetében egy nyelv frazeologizmusának nem létezik semmilyen megfelelése a másik nyelvben. Forgács (2012: 264) hozzáteszi, hogy gyakran körülírással adják őket vissza (vö. Bárdosi 2013: 5–6). A frazeologizmusok megfeleléstípusának utolsó kategóriája a **látszólagos megfelelés (pszeudoekvivalencia, faux amis)** (Forgács 2012: 265–268), amelynél két nyelv frazeologizmusai azonos alakkal rendelkeznek, de a jelentésük eltér.

### 3.2. Átváltási műveletek

A forrásnyelvi frazeologizmusok célnyelven történő megfeleltetésekor (Klaudy 1988) a fordító különböző átváltási műveleteket alkalmaz. Mielőtt betekintést nyújtanék az átváltási műveletekbe – amelyekről a 4.3. *A frazeologizmusok fordítási megfeleltetéseinek elemzése* című fejezetben is szó lesz az elemzésen belül –, érdemes megtekinteni Klaudy (2018: 8) **átváltási műveletekről** szóló definícióját:

„[...] összefoglaló terminus mindazokra a rendszerszerű és rutinszerű műveletekre, amelyeket fordítók egymást követő generációi fejlesztettek ki, hogy leküzdjék a fordítás folyamatában alkalmilag együtt funkcionáló nyelvek lexikai és grammatikai rendszerének, nyelvhasználatának és kulturális kontextusának különbségeiből fakadó nehézségeket.”

Egy bizonyos átváltási művelet alkalmazása több tényezőtől is függ, és ezeknek a tényezőknek figyelembevétele tulajdonképpen az, ami a fordító munkáját nehezíti, azaz nehezebbé teszi. Baker kiemeli, hogy a jelentés átadása mellett ügyelni kell a megfelelő stílusra, regiszterre és az elérendő retorikai hatásra is (1992: 72).

Baker (1992: 71–78) az átváltási műveletek<sup>8</sup> következő kategóriáit adja meg – példákkal, visszafordításokkal és magyarázatokkal kísérve őket:

- 1) **fordítás hasonló jelentésű és hasonló alakú frazeologizmussal** (*using an idiom of similar meaning and form*)
- 2) **fordítás hasonló jelentésű, de eltérő alakú frazeologizmussal** (*using an idiom of similar meaning but dissimilar form*)

---

<sup>8</sup> Baker (1992: 71–78) a *strategy* terminust használja. Az átváltási művelet terminus variációjáról ld. Klaudy 2018: 12.

- 3) **parafrázis** (*translation by paraphrase*)
- 4) **kihagyás** (*translation by omission*)
- 5) **kompensáció** (*compensation*)

Az első a felsorolt átváltási műveletek közül a hasonló jelentésű és hasonló alakú célnyelvi frazeologizmus használatán alapul. Baker megemlíti, hogy ilyen eset ritkán fordul elő. Ezzel szemben a következő átváltási művelet – a fordítás hasonló jelentésű, de eltérő alakú frazeologizmussal – gyakran figyelhető meg a fordításokban. A parafrázist a fordítók abban az esetben alkalmazzák, amikor egy forrásnyelvi frazeologizmusnak nincs megfelelője a célnyelvben, vagy egyszerűen valamilyen stilisztikai okból nem tűnik megfelelőnek frazeologizmust használni. Pavlović (2015: 91) megjegyzi – Jakobson szerint –, hogy bizonyos vizsgálatok kimutatták, hogy ez az átváltási művelet kevesebb kognitív erőfeszítést igényel az előtte felsoroltakkal szemben. A frazeologizmus kihagyása a célnyelvi szövegben akkor történik, amikor a fordító nem találja a megfelelőjét, vagy nehézséggel jár a körülírása. Stilisztikai okok is befolyásolhatják ennek az átváltási műveletnek az alkalmazását. A kihagyással párhuzamba hozható a kompensáció, mert a kihagyott frazeologizmusokat a fordító más helyeken pótolja a célnyelvi szövegben.

Pavlović (2015: 88–92) is a fent bemutatott Baker (1992) által feldolgozott átváltási műveleteket<sup>9</sup> mutatja be művében, hozzáadva a **frazeologizmusok szó szerinti fordítását**. Nem javasolja kezdő fordítóknak (2015: 91), de nem indokolja, hogy milyen szempontból kapcsolódik össze ennek az átváltási műveletnek az alkalmazása a fordító kompetenciájával, azaz tapasztalatával.

Klaudy (Klaudy–Kovács 2016: 119–123) a frazeologizmusok megfeleltetését a szépirodalmi művek fordítása kontextusában vizsgálja meg, és a következő átváltási műveletek rendszerét adja meg:

- 1) **behelyettesítés,**
- 2) **teljes átalakítás,**
- 3) **generalizáció (általánosító fordítás) és**
- 4) **kompensáció.**

---

<sup>9</sup> A horvát nyelvű *postupak* terminust használja (Pavlović 2015), amely megfelelne a magyar *fordítói/fordítási eljárás* terminusnak (Klaudy 2018: 12).

A **behelyettesítést** a fordítók a legegyszerűbb esetben alkalmazzák, amikor mindkét nyelvben megtalálható ugyanaz a frazeologizmus ugyanazzal a képpel. Ezzel szemben a **teljes átalakításnál** a forrásnyelvi állandósult szókapcsolatot „a fordító más frazémával adja vissza a célnyelvi szövegben” (Klaudy 2016: 120), és ilyen esetben „a fordítónak meg kell találnia az azonos funkciójú ekvivalens frazémát” (Klaudy 2016: 119). Tulajdonképpen a legfeltűnőbb különbség a két átváltási művelet között a célnyelvi frazeologizmus képére vonatkozik a forrásnyelvvel szemben – a behelyettesítésnél a forrásnyelvi és a célnyelvi frazeologizmus azonos képpel rendelkezik, míg a teljes átalakításnál a képek eltérnek.

**Generalizációról** (vagy **általánosító fordításról**) abban az esetben beszélünk, amikor a forrásnyelvi szövegben van frazeologizmus, a célnyelvi szövegben pedig nincs – a fordító ilyenkor más eszközzel fejezi ki. Klaudy (2016: 120) kiemeli, hogy a frazeologizmusok generalizációja kétféleképpen figyelhető meg a fordításban: „a fordító vagy általánosító fordítást ad, vagy kreatív megoldáshoz folyamodik”.

**Kompenzációról** akkor van szó, amikor a forrásnyelvi szövegben nincs frazeologizmus, de a célnyelviben mégis jelentkezik. Ilyenkor „a fordító a fordításban elkerülhetetlen veszteségeket a célnyelvi szövegben más helyen és más eszközzel pótolja” (Klaudy 2016: 122). A frazeologizmusok megfeleltetése szempontjából fontos kiemelni a globális kompenzáció<sup>10</sup> jelentős eszközét, a „**dúsítást**” (Klaudy 2012), amelyre akkor kerül sor a fordításban, „mikor a célnyelvben nyílik lehetőség valaminek a frappánsabb, idiomatikusabb megfogalmazására” (Klaudy 2012: 167). Klaudy (2012, 2016) hangsúlyozza, hogy e forma semmiképp sem tekinthető hibának, és Tirkkonen-Condit (2004) „**egyedi elemek**” **hipotézisével** („*unique item*” *hypothesis*) támasztja alá, mind a kettőt összekötve a fordítói kreativitással. Maga a hipotézis a következőre vonatkozik:

„A hipotézis lényege, hogy a Tirkkonen-Condit szerint a célnyelvre jellemző »egyedi« nyelvi elemek rendszerint alulreprezentáltak a fordításokban. »Egyedi« elemnek nevezi a célnyelvnek olyan elemeit, amelyek megjelenésére a forrásnyelv nem ad impulzust” (Klaudy 2016: 122).

Klaudy (2016) kiemeli, hogy számos „egyedi” elem kimaradna a fordításokból, ha a fordítók nem gazdagítanák a célnyelvi szöveget ilyen módon – segédigeszerű elemek, ikerszavak, gazdag szemantikai tartalmú igék, valamint frazémák. Ebben a tanulmányában,

---

<sup>10</sup> A kompenzáció két típusáról, a lokálisról és a globálisról Klaudy ír a *Bevezetés a fordítás gyakorlatába* (2012: 155–171) című művében, a lexikai átváltási műveleteken belül.

amelyet Kovács Mariettával közösen írt, azt is kimutatta, „hogy a szépirodalmi szövegekben a fordítók több frazeologizmust használnak, mint amennyi az eredeti forrásnyelvi szövegben található” (Klaudy 2016: 112–113).

Érdeemes megjegyezni, hogy az alkalmazandó átváltási műveletek kiválasztása a frazeologizmus megfeleltetésekor kizárólag az adott helyzettől – a frazeologizmus természetétől, a stílustól, a befogadó kultúra normáitól és számos más tényezőtől függ, valamint a fordító döntésén alapul, amelyben gyakran kreativitás is megmutatkozik (Klaudy–Kovács 2016). Pavlović (2015: 92) úgy fogalmaz, hogy egyik átváltási művelet sem „jobb” vagy „rosszabb” a másiknál.

### 3.3. Kétnyelvű frazeológiai szótár a vizsgált nyelvpárban

A frazeologizmusok célnyelvre való megfeleltetésénél a fordítóknak nagy segítséget nyújthatnak a kétnyelvű frazeológiai szótárak. A vizsgált nyelvpárban fontos kiemelni a *Szízzel-lélekkel. Dušom i srcem* című szomatikus frazeológiai szótárt, amely 2017-ben<sup>11</sup> jelent meg, magyar-horvát irányban<sup>12</sup>, és egyben az első ilyen tematikus, valamint a kontrasztív frazeológián alapuló kétnyelvű frazeológiai szótár. Ez a jelentős és hiánypótló jellegű projekt a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Kar Hungarológiai Tanszék hallgatói és magyar nyelvi lektora, Kiss Gabriella közös munkája eredményeként készült. Kiss (2016: 79) kiemeli, hogy céljuk volt teljes ekvivalenseket találni a két nyelvben (pl. *vki jól kinyitja a fülét ~ dobro otvoriti / načuliti uši*), de amennyiben az nem volt lehetséges, három megoldáshoz fordultak: másik testrészt tartalmazó, de azonos jelentésű frazeologizmussal (pl. *mióta az eszét tudja ~ od malih nogu*); nem testrészt tartalmazó, de azonos jelentésű frazeologizmussal (pl. *csak a hasát növeszti ~ loviti muhe*) vagy egy jelentést visszaadó igével megadni a horvát nyelvű megfelelőt (pl. *megkeni a markát ~ podmititi koga*). A szótárban található frazeologizmusokat kétnyelvű példamondatok is kísérik, amelyek segítik a frazeologizmusok viselkedésének megértését a kontextusban.

Érdeemes megemlíteni, hogy Bárdosi *Szólások, közmondások eredete* (2019) című frazeológiai etimológiai szótára több helyen is feltünteti a frazeologizmusok idegen nyelvi megfelelőit a szócikkeken belül, melyek között a horvát nyelvű megfelelő is alkalmilag

---

<sup>11</sup> Megjegyezném, hogy nem lett volna célszerű párhuzamba hozni a korpuszban összegyűjtött szomatikus frazeologizmusok megfeleltetését és a szótár által megadott megfelelőket, mert nem biztos, hogy a fordítás folyamata során a fordítónak már rendelkezésére állt a szótár; a regény fordítása 2019-ben jelent meg, a frazeológiai szótár első kiadását pedig 2017 decemberében adták ki.

<sup>12</sup> A szótár végén horvát mutató is szerepel, ezért a szótár könnyen használható fordított irányban is.

szerepel. A szótár készítője elmondja, hogy akkor volt lehetőség az idegen nyelvű megfelelők felsorolására, „[...] ahol az alkotóelemek, a bennük szereplő képek, valamint a jelentések teljes azonossága vagy nagyfokú hasonlósága azt lehetővé tette, természetesen a teljességre való törekvés nélkül” (2019: 11). Közlöm az egyik szótári példát erre, a *nyelv* címszóval jelentkező szólásmondást, amelyben más nyelvek mellett megadta a horvát nyelvű megfelelőt is: „*Ahány nyelvet beszélsz/tudsz, annyi ember vagy [annyi embert érsz]. (...) HOR. Koliko jezika znaš, toliko ljudi vrijediš*“ (2019: 386–387).

Elmondható, hogy a vizsgált nyelvpár nagy hiányt mutat, amikor kétnyelvű frazeológiai szótárakról van szó, és ilyen szempontból a fordító munkája még nehezebbé válik, mert még több önállóságot és kreativitást igényel.

## 4. Kutatás

### 4.1. Az alkalmazott kutatási módszer

Jelen kutatás **elemző** és **leíró jellegű**, korpuszvizsgálaton<sup>13</sup> alapul. Korpusza párhuzamos, amellyel gondoskodom arról, hogy a deskripción legyen a hangsúly. A **párhuzamos korpuszok** azért hasznosak, mert „a preskripciótól a deskripció felé terelik a fordítástudományt azzal, hogy megmutatják, a rutinos fordítók hogyan küzdik le a fordítói problémákat” (Klaudy 2013: 123).

A kutatást a következőképpen végeztem el: először is összegyűjtöttem a frazeologizmusokat a forrásnyelvi szövegben és azoknak megfelelőit a célnyelvi szövegben, aztán összeállítottam a szükséges korpuszt, amelyet részletesebben mutatok be a következő alfejezetben. Továbbá a frazeologizmusok és megfelelőik elemzését az alkalmazott átváltási műveletek (Klaudy 2012, 2016) vizsgálata alapján végeztem el – kiemelve egy-egy példát mindegyiknél –, valamint a kontrasztív frazeológia módszerén (Forgács 2012), hogy kimutassam, milyen tendencia figyelhető meg az állandósult szókapcsolatok közvetítésekor két kisebb európai nyelv között. Az áttekinthetőség kedvéért az összeállított korpuszt (1. táblázat: Frazeologizmusok a forrásnyelvi szövegben és megfelelőik a célnyelvi szövegben) az átváltási műveletek szerint is elkülönítettem, több táblázatba (2. táblázat: Behelyettesítés, 3. táblázat: Teljes átalakítás, 4. táblázat: Generalizáció), amelyek a 4.3. *A frazeologizmusok fordítási megfeleltetéseinek elemzése* című alfejezetben tekinthetők meg. A kompenzációt tükröző példák egy külön táblázatban szerepelnek (5. táblázat: Kompenzáció).

---

<sup>13</sup> Baker (1992) szerint a fordításkutatás korpuszai háromfélék lehetnek: párhuzamosak, többnyelvűek és összehasonlítóak (Klaudy 2013: 123–124).

## 4.2. A felhasznált korpusz

A kutatásom párhuzamos korpusza Ivana Bodrožić<sup>14</sup> *Hotel Zagorje* (2010) című regényén (=FNYSZ) és annak magyar nyelvű fordításán (=CNYSZ) alapul. A fordítását Radics Viktória<sup>15</sup> készítette, és *Hotel Zagorje* címen jelent meg Magyarországon 2019-ben a budapesti Park Könyvkiadó kiadásában. Kortárs szépirodalmi műről van szó, mely 2010-ben megkapta a Kiklop-díjat. Az autobiografikus elemeken alapuló és a délszláv háború által kialakított különböző emberi sorsokat ábrázoló történet egy vukovári kislány szemszögéből íródott. Kiemelkedő helyét a horvát irodalomban és kultúrában egy olyan jelenlegi tendencia is tanúsítja, hogy a könyvet kötelező olvasmányként kívánják bevezetni. Népszerűsége abban is látható, hogy 2020-ban a zágrábi *Gavella* Színház a könyv motívumai alapján készített egy azonos című színdarabot.<sup>16</sup>

A frazeologizmusok összegyűjtésében a forrásnyelvi szövegben, valamint a korpusz összeállításában a következő horvát frazeológiai szótárakra támaszkodtam, és az alább közölt sorrend szerint használtam őket:

- 1) Menac, Antica–Fink Arsovski, Željka–Venturin, Radomir 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- 2) Matešić, Josip 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

A szótárak mellett frazeológiával foglalkozó vagy frazeológiát érintő tanulmányok is segítségemre voltak, mert a forrásnyelvi szövegben számos olyan frazeologizmussal is találkoztam, amelyek szótárakban még nem találhatóak meg – pedig használatban vannak.

---

<sup>14</sup> 1982-ben Vukováriban született horvát író. Eddig megjelent művei: *Prvi korak u tamu* (verseskötet, 2005), *Hotel Zagorje* (regény, 2010), *Prijelaz za divlje životinje* (verseskötet, 2012), *Za što sam se spremna potući* (cikkek, 2013), *100% pamuk* (kispróza-kötet, 2014), *Rupa* (regény, 2016). Magyar nyelven eddig csak a legsikeresebb regénye – a *Hotel Zagorje* jelent meg, melyet több más nyelvre is lefordítottak (szlovénre, szerbre, franciára, németre, macedónra, csehre, dánra).

<sup>15</sup> Díjazott műfordító, költő és esszéíró. Délszláv nyelvekből (bosnyákból, horvátból és szerbből) fordít, ritkábban németből is. Más jellegzetesebb horvát művek fordításai: Dubravka Ugrešić, *A fájdalom minisztériuma* (Budapest, L'Harmattan, 2008), Dubravka Ugrešić, *Štefica Cvek az élet sűrűjében* (Budapest, JAK-Kijárat, 2004), Dubravka Ugrešić, *A feltétel nélküli megadás múzeuma* (Budapest, Európa, 2000), Robert Perišić, *Köpd le, aki rólunk kérdez* (Budapest, Gondolat, 2004). ([https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/radics\\_viktoria.469.html?pageid=973](https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/radics_viktoria.469.html?pageid=973), 2020. március 28.)

<sup>16</sup> A színdarab rendezője Anica Tomić, a regény dramatizálását pedig Jelena Kovačić és Anica Tomić készítették. Az ősbemutatójára 2020. február 14-én került sor.



Kiemelném, hogy kizárólag olyan állandósult szókapcsolatokat vizsgáltam és soroltam be korpuszomba, amelyeket releváns szakirodalom is alá tudott támasztani. Néha nehezebb volt eldönteni, hogy egy bizonyos szókapcsolat frazeologizmus-e vagy szabad szókapcsolat, de ilyen esetekben mindenekelőtt a kontextusra kellett támaszkodnom. E nehézségre Menac (2007: 10) több példát is hoz, közülük megemlíthető a következő: a *desna ruka*<sup>17</sup> mint szabad szókapcsolat 'testrész, felső végtag' jelentésű, de ha frazeologizmus, akkor 'húséges segítő' jelentéssel bír. Ugyanúgy előfordulhat, hogy valamelyik szókapcsolat frazeologizmusnak tűnhet, de valójában a szerző saját alkotása. Az íróra jellemző szókapcsolatok vizsgálata nem lesz tárgya e kutatásnak.

A leírt korpusz<sup>18</sup> az alábbi táblázatban tekinthető meg. A táblázatban vastag betűvel megjelölt frazeologizmusok a forrásnyelvi szövegben, megfelelőik a célnyelvi szövegben – a példamondatokkal együtt – olvashatóak ki, amelyeket kiegészítettem a frazeologizmusok szótári alakjával és jelentésével, elsősorban a következő frazeológiai szótárak alapján:

1) *Horvát frazeológiai szótárak*

- a) Matešić, Josip 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga. (=FRHSJ)
- b) Menac, Antica–Fink Arsovski Željka–Venturin, Radomir 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak. (=HFR)

2) *Magyar frazeológiai szótárak*

- a) Bárdosi Vilmos 2012. *Magyar szólások, közmondások adatbázisa. 14000 szólás, közmondás, helyzetmondát magyarázata stilisztikai jelzéssel, a típus feltüntetésével, fogalomköri szómutatóval*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. (=MSZKA)
- b) O. Nagy Gábor 1985. *Magyar szólások és közmondások*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó. (=MSZK)

A forrásnyelvi szövegben szereplő sorrendben soroltam őket fel, viszont az oldalak megjelölését kihagytam a könnyebb áttekinthetőség érdekében.

**1. táblázat.** Frazeologizmusok a forrásnyelvi szövegben és megfelelőik a célnyelvi szövegben

---

<sup>17</sup> Magyarul *jobb kéz*.

<sup>18</sup> Megjegyezném, hogy a példamondatokat, melyek segítségével rámutatok a kompenzációra, nem ebben a táblázatban szerepeltetem.

|     | Frazeologizmus a FNYSZ-ben   | Frazeologizmus (szótári alakja) és jelentése <sup>19</sup>   | Megfelelője a CNYSZ-ben   | Frazeologizmus (szótári alakja) és jelentése   |
|-----|--|--|---|--|
| (1) | (...) <i>i da poslije, valjda taj isti netko, ne upire prstom u nas.</i>                     | <i>uprijeti / upirati prstom (prst) u (na) koga, u (na) što</i><br><br>optužiti / optuživati koga, što, razotkriti / razotkrivati koga, što; narugati se / rugati se komu, izvrgnuti / izvrgavati ruglu koga što (HFR 2014: 469) | (...) <i>nehogy azt higgyék az emberek, hogy szökik, és később ujjal mutogassanak ránk.</i> | <i>ujjal mutogatnak &lt;vkire&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>(vmely gyalázatos, szégyenletes tette miatt) rossz híre van vkinek (MSZKA 2012)                                      |
| (2) | (...) <i>a što će biti s ostalima to samo Bog zna.</i>                                       | <sam> <i>Bog zna (bi ga znao)</i><br><br>ne zna se, nitko ne zna, tko će ga znati (HFR 2014: 41)   | (...) <i>de hogy a többivel mi lesz, azt csak az Isten tudja.</i>                           | <i>Isten tudja! (hm) (neutr)</i><br><br>{bizonytalanság kifejezése: nem lehet tudni, nem biztos} (MSZKA 2012)  |
| (3) | <i>Nitko neće iz praznog stana na ulicu izbaciti ženu s dvoje djece (...)</i>                | <i>baciti / bacati na ulicu (cestu) koga</i><br><br>izbaciti / izbacivati iz stana koga, otjerati / tjerati iz kuće koga (HFR 2014: 636)   | <i>Senki sem fog egy üres lakásból kidobni az utcára egy kétgyerekes asszonyt (...)</i>     | <i>kidob [kilök v. kirak v. kitesz] az utcára &lt;vkit&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>úgy foszt meg vkit a lakásától, hogy nem biztosít neki helyette másikat (MSZKA 2012)        |
| (4) | <i>Premrla je od straha jer je pomislila da je dojava bila kriva (...)</i>                   | <i>umrijeti / umirati od straha</i><br><br>osjećati velik strah, silno se bojati (HFR 2014: 567)   | <i>Visszahőkölt, mert arra gondolt, hogy tévesen értesítették (...)</i>                     | /  |
| (5) | <i>Ostao je braniti grad sve do ulaska četnika i jugovojске, a potom mu se izgubio trag.</i> | <i>izgubio se (gubi se i sl.) &lt;svaki&gt; trag komu, čemu</i><br><br>potpuno nestati / nestajati, izgubiti se / gubiti se u nepovrat (HFR 2014: 620)   | (...) <i>és amikor bementek a csetnikek meg a jugó hadsereg, nyoma veszett.</i>             | <i>nyoma sem marad [látszik] [v. nyoma sincs v. vész v. veszik] (sz) (neutr)</i><br><br>teljesen eltűnik vki v. vmi, semmi jel sem marad utána {vkinek v. vminek} (MSZKA 2012) |
| (6) | <i>Mi vas molimo samo krov nad glavom (...)</i>  | <i>krov nad glavom</i><br><br>vlastiti dom (kuća, stan), sklonište, smještaj u kakvu objektu (HFR 2014: 258)   | <i>Mi csak fedelet kérünk a fejünk fölé (...)</i>   | <i>van fedél a feje fölött (sz) (neutr)</i><br><br>van lakása, otthona (MSZKA 2012)  |
| (7) | <i>Čitala sam sve što mi je došlo pod ruku (...)</i>   | <i>doći / dolaziti pod ruku komu</i><br><br>dospjeti / dospijevati u čiju blizinu, slučajno se naći komu na dohvatu (HFR 2014: 510)  | <i>Mindent elolvastam, ami a kezembe került (...)</i>                                       | <i>a kezébe kerül &lt;vki&gt; v. &lt;vmi&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>(személy v. ügy) vkinek az irányítása, felügyelete alá kerül {vkinek} (MSZKA 2012)                        |
| (8) | <i>Mama je bila na rubu (...)</i>  | <i>biti na rubu</i> (Mihaljević–Kovačević 2006: 150)   | <i>Anyu kikészült (...)</i>   | /  |
| (9) | <i>Kad smo se upoznale, rekla</i>  | <i>došla mi je tetka iz Amerike</i>  | <i>Azt mondta, hogy megjött az</i>  | <i>Amerikából jön a vendég, megjött a nagynéném piros</i>  |

<sup>19</sup> Ha valamelyik állandósult szókapcsolat több jelentéssel is rendelkezik, abban az esetben csak a kontextusban releváns jelentését közlöm, azaz a kontextusnak megfelelő jelentését. Ez a célnyelvi szövegben való frazeologizmusok jelentésére egyaránt vonatkozik.

|      |  |   |  |  |
|------|--|---|--|--|
|      | <i>je da joj je došla teta iz Amerike (...)</i>                                    | dobiti menstruaciju (Opačić, 2015)  | <i>amerikai nénikéje (...)</i>   | <i>esernyővel, megjött Piroška néni, Stanci néni jött stb.</i><br><br>menstruációra vonatkozó kifejezések (Deáky, 2005: 80)  |
| (10) | <i>Neki su je mrzili jer je bila sretna i jer je došlo njezino vrijeme.</i>        | <i>doći će (došlo je, dolazi) čije vrijeme</i><br><br><i>doći će (došao je, dolazi) povoljan trenutak (prilike, okolnosti) za koga (HFR 2014: 681)</i>                                    | <i>Voltak, akik gyűlölték, mert vidám volt, és mert eljött az ő ideje.</i>                   | <i>eljön &lt;vkinek&gt; v. &lt;vminek&gt; az ideje (sz) (neutr)</i><br><br>vki nagy lehetőséghez jut, amikor kifejtheti képességeit, tehetségének megfelelően érvényesülhet (MSZKA 2012) |
| (11) | <i>Izgledalo je kao da bi za sve bilo najbolje da sklopi oči.</i>                  | <i>&lt;zauvijek&gt; sklopiti (zaklopiti, zatvoriti) oči</i><br><br><i>umrijeti, preminuti (HFR 2014: 396)</i>   | <i>Úgy tűnt, mindenkinek az volna a legjobb, ha örökre lehunyná a szemét.</i>                | <i>(örökre) lehunyja a szemét (sz) (vál), (szépítő)</i><br><br>meghal (MSZKA 2012)   |
| (12) | <i>Bili smo svjesni da ljudima idemo na živce, ali to nas nije nimalo ometalo.</i> | <i>íci na živce (nerve) komu</i><br><br><i>uzrujavati koga, nervirati koga, živcirati koga (HFR 2014: 721)</i>  | <i>Tudtuk, hogy az öregek idegeire megyünk, de csöppet sem zavartattuk magunkat.</i>         | <i>az idegeire megy &lt;vki&gt; v. &lt;vmi&gt; (sz) (biz)</i><br><br>nagyon ideges vkitől v. vmitől, bosszantónak, elviselhetetlennek tart vkit v. vmit {vkinek} (MSZKA 2012)            |
| (13) | <i>(...) da ubijemo dosadu (...)</i>   | <i>ubijati dosadu (Turk 1994: 43)</i>   | <i>(...) ha nem tudtunk mit csinálni unalmunkban (...)</i>                                   | /  |
| (14) | <i>Bila sam van sebe od sreće (...)</i>  | <i>biti izvan sebe &lt;od (zbog) čega&gt;</i><br><br><i>ne biti u stanju vladati svojim osjećajima (strastima), biti u afektu, afektivno (izrazito emotivno) reagirati (HFR 2014: 33)</i> | <i>Iszonyat boldog voltam (...)</i>  | /  |
| (15) | <i>(...) ali morala sam popiti nešto da ne dehidriram i barem malo dodem sebi.</i> | <i>doći / dolaziti &lt;k&gt; sebi</i><br><br><i>smiriti se / smirivati se poslije kakva šoka (uzbuđenja), vratiti se / vraćati se u normalno stanje (HFR 2014: 100)</i>                   | <i>(...) de muszáj volt meginni, nehogy kiszáradjak, és hogy egy kicsit magamhoz térjek.</i> | <i>magához tér (sz) (neutr)</i><br><br>(öntudatlan állapotból) felocsúdik, (ijedtségből fakadó tehetetlenségből v. indultatos állapotból) nyugodt lelkiállapotba jut (MSZKA 2012)        |
| (16) | <i>(...) a od tada mu se gubi svaki trag.</i>                                      | <i>izgubio se (gubi se i sl.) &lt;svaki&gt; trag komu, čemu</i><br><br><i>potpuno nestati / nestajati, izgubiti se / gubiti se u nepovrat (HFR 2014: 620)</i>                             | <i>(...) innen kezdve nyoma vész.</i>  | <i>nyoma sem marad [látszik] [ v. nyoma sincs v. vész v. veszik]</i><br><br>teljesen eltűnik vki v. vmi, semmi jel sem marad utána {vkinek v. vminek} (MSZKA 2012)                       |
| (17) | <i>(...) a ako se sjeti njega, stvari će sigurno otići nizbrdo.</i>                | <i>krenulo je (pošlo je) nizbrdo što</i><br><br><i>krenulo je loše (naopako, kako ne treba) što (HFR 2014: 362)</i>   | <i>(...) és ha anyunak eszébe jut a sógora, balul üthet ki a dolog.</i>                      | <i>balul sül el [üt ki] &lt;vmi&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>nem sikerül, rosszul, szerencsétlenül végződik vmi (MSZKA 2012)  |
| (18) | <i>(...) umirila je</i>  | <i>pogledati /gledati</i>   | <i>(...) állt meg</i>  | /  |

|      |   |  |  |   |
|------|---|--|--|---|
|      | <i>heklaricu i pogledala me ispod oka.</i>  | <i>(promatrati) ispod oka koga što</i><br><br>pogledati / gledati sa sumnjom (nepovjerenjem) koga, što; kradom (kriomice) pogledati / gledati koga što (HFR 2014: 394)   | <i>kezében a horgolótű, és alulról rám nézett.</i>   |   |
| (19) | <i>Mama je neko vrijeme šutjela, a onda rekla sve u jednom dahu (...)</i>                           | <i>u jednom dahu [ispričati, napisati itd.]</i><br><br>izuzetno brzo i bez prekidanja [ispričati, napisati itd.] (HFR 2014: 82)  | <i>Anyu egy ideig hallgatott, aztán egy szuszra mondta (...)</i>                                   | <i>egy szuszra (sz) (biz)</i><br><br>egy erőfeszítéssel, egyúttal, egyfolytában, nagyon gyorsan (MSZKA 2012)  |
| (20) | <i>Mame su nam se hvatale za glavu (...)</i>  | <i>hvatati se ipf. uhvatiti se pf. za glavu</i><br><br>očajavati, biti u teškom položaju, biti u nedoumici, snebivati se/snebiti se (FRHSJ 1982: 138)  | <i>Anyáink meg mások is a fejüket fogták (...)</i>   | <i>fogja a fejét (sz) (neutr)</i><br><br>tehetetlenül kesereg (MSZKA 2012)  |
| (21) | <i>(...) iako joj je sestra već prokrčila put do Oaze.</i>  | <i>prokrčiti / krčiti put komu čemu</i><br><br>stvoriti / stvarati uvjete za uspjeh (pozitivne pomake), otvoriti / otvarati mogućnost za uspjeh (ostvarenje čega), omogućiti / omogućivati uspjeh komu, čemu (HFR 2014: 475) | <i>(...) habár a nővére már utat tört az Oázis felé</i>  | <i>utat tör (sz) (neutr)</i><br><br>magának <vki> v. <vmi:> (személy v. tehetség) akadály ellenére érvényesül (MSZKA 2012)  |
| (22) | <i>Ja sam bila njegova suprotnost, a jedno drugo smo zaobilazili u velikom luku, pogotovo vani.</i> | <i>zaobići / zaobilaziti u širokom (velikom) luku (krugu) koga, što</i><br><br>izbjeći / izbjegavati koga, što, izbjeći / izbjegavati susret s kim, namjerno zaobići / zaobilaziti koga, što (HFR 2014: 300)                 | <i>Én pont az ellentéte voltam, és nagy ívben elkerültük egymást, különösen a szobánkon kívül.</i> | <i>nagy ívben elkerül [kikerül] &lt;vkit&gt; v. &lt;vmit&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>messzire elkerül vkit v. vmit, távol tartja magát vkitől v. vmitől (MSZKA 2012)          |
| (23) | <i>(...) i pusti nas na miru s tim svojim ispadima.</i>   | <i>ostaviti / ostavljati (pustiti / puštati) na miru koga, što</i><br><br>ne uznemiriti / ne uznemiravati koga što, ne zasmetati / ne smetati komu, čemu, ne dirnuti / ne dirati u koga, u što (HFR 2014: 325)               | <i>(...) csak hagyjon bennünket békén, és ne gyötörjön az indulatkitöréseivel.</i>                 | <i>békében [békén] hagy &lt;vkit&gt; v. &lt;vmit&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>nem nyúl vkihez v. vmihez, nem bántja, nem foglalkozik vele (MSZKA 2012)                         |
| (24) | <i>(...) da joj idem na živce (...)</i>   | <i>ići na živce (nerve) komu</i><br><br>uzrujavati koga, nervirati koga, živcirati koga (HFR 2014: 721)  | <i>(...) hogy az idegeire megyek (...)</i>   | <i>az idegeire megy &lt;vki&gt; v. &lt;vmi&gt; (sz) (biz)</i><br><br>nagyon ideges vkitől v. vmitől, bosszantónak, elviselhetetlennek tart vkit v. vmit {vkinek} (MSZKA 2012) |
| (25) | <i>(...) gotovo sam</i>   | <i>utonuti / tonuti (pasti /</i>   | <i>(...) engem</i>   | <i>elnyom az álom &lt;vkit&gt; (sz)</i>   |

|      |   |   |  |  |
|------|---|---|--|--|
|      | <i>tonula u san</i><br>(...)  | <i>padati) u san</i><br><br>zaspati, usnuti, prijeći /<br>prelaziti iz budnosti u san,<br>početi / počinjati spavati<br>(HFR 2014: 527)   | <i>majdnem</i><br><b><i>elnyomott az álom</i></b><br>(...)   | ( <i>neutr</i> )<br><br>elalszik (MSZKA 2012)  |
| (26) | (...) <i>a to mi je</i><br><i>zbog veste išlo</i><br><i>na ruku</i> (...)   | <i>ići na ruku komu, čemu</i><br><br>postupati u čiju korist,<br>činiti <i>komu</i> uslugu, htjeti<br>biti koristan <i>komu</i> (HFR<br>2014: 510)  | /  | /  |
| (27) | <i>Baka je na to</i><br><i>smjerno spustila</i><br><i>pogled</i> (...)  | <i>oboriti (spustiti) oči</i><br>( <i>pogled</i> )<br><br>zastidjeti se, osjetiti se<br>krivim (HFR 2014: 392)  | <i>A nagymama erre</i><br><i>szemérmesen</i><br><b><i>lesütötte a szemét</i></b><br>(...)  | <i>lesüti a szemét</i><br><br>a szégyen általános<br>kifejezőmódja<br>(Baranyiné Kóczy 2018: 14–15)  |
| (28) | (...) <i>naravno da</i><br><i>mojoj mami</i><br><i>nakon svega i</i><br><i>sahrane nije</i><br><i>bilo ni na kraj</i><br><b><i>pameti</i></b> <i>da ću je</i><br><i>to tražiti.</i> | <i>nije ni nakraj pameti komu</i><br><i>tko, što</i><br><br>i ne pomišlja <i>tko o kome, o</i><br><i>čemu, i ne razmišlja tko o</i><br><i>kome, o čemu</i> (HFR 2014:<br>409)   | (...) <i>anyukámban</i><br><i>viszont a történetek</i><br><i>meg a temetés után</i><br><i>természetesen föl</i><br><i>se merült, hogy</i><br><i>ilyen kéressel</i><br><i>fordulok hozzá.</i> | /  |
| (29) | <i>Kad je mala</i><br><i>Mihaljevička</i><br><i>svome tati rekla</i><br><i>kaj, ubio je</i><br><b><i>boga u njoj</i></b> (...)  | <i>ubiti boga u kome</i><br><br>jako <i>istući koga, prebiti</i><br><i>koga</i> (HFR 2014: 42)  | <i>Amikor a kis</i><br><i>Mihaljevička</i><br><i>zágrábi szavakat</i><br><i>kezdetten használni,</i><br><i>az apja</i><br><i>rettenetesen</i><br><i>elverte</i> (...)                        | /  |
| (30) | (...) <i>pa sam</i><br><i>krenula van,</i><br><b><i>uhvatiti malo</i></b><br><b><i>zraka.</i></b>   | <i>uhvatiti zraka</i><br><br>(Jozić–Pon–Rakovac<br>2006: 165)   | <i>Elindultam kifelé,</i><br><i>hogy szívjak egy</i><br><i>kis levegőt.</i>  | /  |
| (31) | <i>Što ćeš, iz ove</i><br><b><i>kože ne možeš.</i></b>  | <i>iz te (ove, svoje, vlastite)</i><br><i>kože nikud (nikamo) &lt;se</i><br><i>ne može&gt;</i><br><br><i>nema se kud, nema izlaza</i><br><i>&lt;iz nastalih prilika&gt;,</i><br><i>nemoguće je promijeniti</i><br><i>vlastitu narav</i> (HFR 2014:<br>248)            | <i>Mit tehet az</i><br><i>ember, nem bújhat</i><br><b><i>ki a bőréből.</i></b>   | <i>nem tud kibújni [nem bújhat ki]</i><br><i>a bőréből (sz) (neutr)</i><br><br><i>nem tud megváltozni, másképp</i><br><i>viselkedni</i> (MSZKA 2012)   |
| (32) | (...) <i>rastat čemo</i><br><i>se prvi put u</i><br><i>ovih nekoliko</i><br><i>godina pa</i><br><i>svatko svojim</i><br><b><i>putem.</i></b>  | <i>ići (otići, krenuti i sl.)</i><br><i>svojim putem</i><br><br><i>živjeti prema vlastitim</i><br><i>uvjerenjima, živjeti</i><br><i>(postupiti / postupati) po</i><br><i>svojoj volji, držati se</i><br><i>svoga stava; osamostaliti</i><br><i>se</i> (HFR 2014: 474) | (...) <i>több éven át</i><br><i>együtt voltunk, és</i><br><i>most mindenki</i><br><b><i>megy a maga</i></b><br><b><i>útjára</i></b>  | <i>a maga útján megy &lt;vki&gt; v.</i><br><i>&lt;vmi&gt; (sz) (neutr)</i><br><br><i>(személy) magát semmitől nem</i><br><i>hagyja zavartatni, lassan, de</i><br><i>biztosan halad előre</i> (MSZKA<br>2012) |
| (33) | (...) <i>zbog kojeg</i><br><b><i>je dobila prve</i></b><br><b><i>batine</i></b> <i>od svog</i><br><i>oca</i> (...)  | <i>dobiti / dobivati batine</i><br><br><i>biti premlaćen (izudaran)</i><br>(HFR 2014: 29)   | (...) <i>a kerékpár</i><br><i>miatt kapta az</i><br><i>apjától az első</i><br><i>verést</i> (...)  | /  |
| (34) | (...) <i>kad se</i><br><b><i>šalila na svoj</i></b><br><b><i>račun</i></b> (...)  | <i>na svoj račun</i><br><br><i>u svom (vlastitom)</i>   | (...) <i>mikor a saját</i><br><b><i>számlájára</i></b><br><i>tréfkázott</i> (...)  | <i>saját számlájára (sz) (neutr)</i><br><br><i>saját felelősségére, saját</i>  |

|      |   |   |  |  |
|------|---|---|--|--|
|      |   | interesu, za svoju korist<br>(HFR 2014: 480)  |  | kockázatára (MSZKA 2012)   |
| (35) | <i>(...) a ja tu sliku ne mogu izbaciti iz glave nikada više.</i>         | <i>izbaciti pf. (izbiti pf., izbrisati pf. i sl.) koga, što iz glave</i><br><br>zaboraviti koga/što, prestati misliti na koga/na što (FRHSJ 1982: 139)      | <i>(...) de én soha többé nem felejttem el ezt a képet.</i>                    | /  |
| (36) | <i>(...) neće moja djeca zbog mene saginjat glavu.</i>                    | <i>sagnuti pf. (saviti pf., pognuti pf.) glavu [pred kim]</i><br><br>pokoriti se, popustiti; podložiti se komu (FRHSJ 1982: 149)                            | <i>(...) az én gyerekeim nem fognak miattam lehajtott fejjel jární!</i>        | /  |
| (37) | <i>Mama je stajala na vratima, čula sam kako joj se srce lomi (...)</i>   | <i>lomiti ipf. slomiti pf. (razbiti pf i sl.) komu srce</i><br><br>zadavati/zadati komu veliku duševnu bol, činiti/učiniti koga nesretnim (FRHSJ 1982: 632) | <i>Anyu az ajtóban állt, hallottam a szívét szakadni (...)</i>                 | <i>megszakad &lt;vkinek&gt; a szíve (vál) (sz) (neutr)</i><br><br>az öt érő megrázkódtatásba, lelki fájdalomba (hirtelen) belehal (MSZKA 2012) |
| (38) | <i>(...) to je nešto kao ljubav na prvi pogled.</i>                       | <i>ljubav na prvi pogled</i><br><br>ljubav na prvi pogled (HFR 2014: 303)   | <i>(...) hogy ez olyasmí, mint a szerelem első látásra.</i>                    | <i>szerelem első látásra (sz) (neutr)</i><br><br>azonnali vonzalom, tetszés, szerelem (MSZKA 2012)   |
| (39) | <i>Prvi put u životu poželjela sam umrijeti od srama (...)</i>            | <i>umrijeti / umirati od srama (stida)</i><br><br>jako se sramiti (stidjeti), osjećati sram (stid) (HFR 2014: 552)  | <i>Életemben először akkor akartam a föld alá süllyedni szégyenemben (...)</i> | <i>(majd) a föld alá bújjik [süllyed] szégyenében (sz) (neutr)</i><br><br>nagyon szégyelli magát vmi miatt (MSZKA 2012)                        |
| (40) | <i>Ako mi doneseš pohvalnicu, vodit ću te na sladoled velik k'o kuća!</i> | <i>velik kao kuća</i><br><br>jako velik (HFR 2014: 268)   | <i>Ha dicsérő oklevelet hozol haza, akkora fagyit kapsz, mint egy ház!</i>     | <i>akkora, mint egy ház/liftajtó/óljtó</i><br><br>(Arcanum Színes szinonimatár)  |
| (41) | <i>Oni se valjaju od smijeha i govore (...)</i>                           | <i>pucati (umirati, crkavati, valjati se i sl.) od smijeha</i><br><br>jako (mnogo, dugo) se smijati (HFR 2014: 543)   | <i>Fetrengenek a röhögéstől, és azt mondják (...)</i>                          | <i>fetreng [kifekszik v. (durva) bepisál v. bebrunyal] a röhögéstől (sz) (biz)</i><br><br>nagyon nevet (MSZKA 2012)                            |
| (42) | <i>Mama je nekud izašla, za divno čudo (...)</i>                          | <i>za divno čudo</i><br><br>usprkos neobičnosti, bez obzira na neobičnost, uza svu neobičnost, unatoč svemu (HFR 2014: 78)                                  | <i>Anyu elment valahova, ilyen se volt még (...)</i>                           | /  |
| (43) | <i>(...) rezultatima mu je odličan, da pukneš od smijeha.</i>             | <to je> da pukneš (umreš) od smijeha<br><br><to je> veoma smiješno, <to je> nevjerovatno (nezamislivo) (HFR 2014: 543)                                      | /  | /  |
| (44) | <i>Ionako živimo od danas do</i>  | <i>živjeti od danas do sutra</i>  | <i>Amúgy is máról holnapra élünk</i>   | <i>máról holnapra él (sz) (neutr)</i>  |

|      |   |   |   |   |
|------|---|---|---|---|
|      | <i>sutra</i> (...)  | životariti, živjeti s minimalnim sredstvima; živjeti bez nekog plana za budućnost (HFR 2014: 88)  | (...)   | folyton anyagi nehézségekkel küzd, nem gondoskodik a jövőjéről (MSZKA 2012)   |
| (45) | (...) <i>ali još jedan neopravdani, to bi mi stvarno moglo zagorčati život.</i> | <i>zagorčati / zagorčavati (zatrovati / trovati) život komu</i><br><br><i>otežati / otežavati (upropastiti / upropašćivati) život komu, učiniti / činiti komu život tegobnim (nepodnošljivim), napakostiti / pakostiti komu (HFR 2014: 726)</i> | (...) <i>de ha kapok még egy igazolatlant, az tényleg megkeserítheti az életem.</i>                 | <i>megkeseríti &lt;vkinek&gt; az életét &lt;vki&gt; v. &lt;vmi&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>sok bosszúságot, keserúséget okoz vkinek vki v. vmi (MSZKA 2012) |
| (46) | (...) <i>zastrašujuće je kako sam nisko pala.</i>                               | <i>nisko (duboko) pasti</i><br><br>moralno se srozati, nečasno postupiti, postati nepošten, izvršiti nemoralno (nepošteno) djelo (HFR 2014: 359)  | (...) <i>félelmetes, hogy milyen mélyre süllyedtem.</i>   | <i>mélyre [(egyre) mélyebbre] süllyed (sz) (neutr)</i><br><br>(személy erkölcsi tekintetben) nagyon v. még jobban elzúlik (MSZKA 2012)                      |
| (47) | (...) <i>on se počne gušiti od smijeha.</i>                                     | <i>pucati (umirati, crkavati, valjati se i sl.) od smijeha</i><br><br>jako (mnogo, dugo) se smijati (HFR 2014: 543)   | (...) <i>hahotára fakad.</i>  | /   |
| (48) | <i>Udaram ga šakom u leđa i umirem od smijeha.</i>                              | <i>pucati (umirati, crkavati, valjati se i sl.) od smijeha</i><br><br>jako (mnogo, dugo) se smijati (HFR 2014: 543)   | <i>Hátba verem, és kitör belőlem a röhögés.</i>   | <i>kibuggyan [kitör] a nevetés &lt;vkiből&gt; (sz) (neutr)</i><br><br>hirtelen v. akarata ellenére gyöngyözve nevetni kezd (MSZKA 2012)                     |
| (49) | (...) <i>bacila si duđu i stavila cigaru, stoji ti ko piletu sisa.</i>          | <i>kao pile – kao piletu sisa</i><br><br>kaže se za osobu kojoj štogod ne pristaje (Bošnjak 2014: 62)   | (...) <i>eldobtad a dudlit, és a szájadba vetted a cigit, úgy áll neked, mint csirkének a tőgy.</i> | /   |
| (50) | (...) <i>treba se uhvatiti u koštac sa životom, a ne bježati.</i>               | <i>hvatati se ipf. uhvatiti se pf. [s kim (s čim)] u koštac</i><br><br>počinjati/početi oštru/odlučnu borbu s kim/s čim, sukobljavati se/sukobiti se s kim/s čim (FRHSJ 1982: 266)  | <i>Meg kell birkózni az élettel, nem pedig menekülni!</i>   | /   |
| (51) | <i>Reklo bi se da ima srca, ali ja znam da nema (...)</i>                       | <i>nemati srca</i><br><br>nemati razumijevanja za koga, za što, ne suosjećati s kim (HFR 2014: 554)   | <i>Azt hinné az ember, hogy az ofőnek van szíve, de én tudom, hogy nincs (...)</i>                  | <i>nincs szíve</i><br><br>rideg, könyörtelen ember (MSZK 1985)  |

### 4.3. A frazeologizmusok fordítási megfeleltetések elemzése

Ahogy röviden leírtam a 4.1. *Az alkalmazott kutatási módszer* című alfejezetben, az összeállított korpusz elemzését a fordító által alkalmazott átváltási műveletek szerint Klaudy (2016) korábban bemutatott rendszere alapján végzem el, kiegészítve azt a kontrasztív frazeológia megfeleléstípusai (Forgács 2012) megjelölésével, ahol az célszerűnek tűnik. A négy átváltási művelet mellett külön alfejezetben a szó szerinti fordítással is foglalkozom. Azoknál a forrásnyelvi frazeologizmusoknál, amelyek szerepelnek a *Szívvel-lélekkel. Dušom i srcem* (2017) című szomatikus frazeológiai szótárban, a megadott megfelelőiket közlöm a lábjegyzetben, de az elemzésben kizárólag kiegészítésként – és nem a szótári és a fordító által alkalmazott megoldások összehasonlítása céljából, mert – ahogy már megemlítettem a szótárakról beszélve a vizsgált nyelvpárban – a regény magyar fordítása és a szótár megjelenése között kevés idő telt el.

#### 4.3.1. Behelyettesítés

Az első megvizsgált átváltási művelet a **frazeológiai ekvivalencia** (Forgács 2012: 249) alapján alkalmazható. A forrásnyelvi frazeologizmusok megfeleltetéséről **behelyettesítéssel** (Klaudy 2016) abban az esetben beszélhetünk, amikor a fordító ugyanazzal a célnyelvi frazeologizmussal adja őket vissza, illetve azonos képpel. Az alábbi táblázatban ennek az átváltási műveletnek az alkalmazása tekinthető meg frazeologizmusok megfeleltetések horvát-magyar nyelvpárban. Azoknál a forrásnyelvi frazeologizmusoknál, amelyek a *Szívvel-lélekkel* című frazeológiai szótárban is szerepelnek, a lábjegyzetben közlöm a szótári megfelelőit.

#### 2. táblázat. Behelyettesítés

|     | <b>Frazeologizmus a FNYSZ-ben</b>   | <b>Megfelelője a CNYSZ-ben</b>   |
|-----|---|--|
| (1) | <i>(...) i da poslije, valjda taj isti netko, ne upire prstom<sup>20</sup> u nas.</i> | <i>(...) nehogy azt higgyék az emberek, hogy szökik, és később <b>ujjal mutogassanak</b> ránk.</i> |
| (2) | <i>(...) a što će biti s ostalima to samo <b>Bog zna.</b></i>                         | <i>(...) de hogy a többivel mi lesz, azt csak az <b>Isten tudja.</b></i>                           |
| (3) | <i>Nitko neće iz praznog stana <b>na ulicu izbaciti</b> ženu s dvoje djece (...)</i>  | <i>Senki sem fog egy üres lakásból <b>kidobni az utcára</b> egy kétgyerekes asszonyt (...)</i>     |

<sup>20</sup> A *Szívvel-lélekkel* című szótárban megadott megfelelője: *ujjal mutogat vkire* (2017: 134).



|      |  |   |
|------|--|---|
| (5)  | <i>Ostao je braniti grad sve do ulaska četnika i jugovojske, a potom mu se izgubio trag.</i>               | (...) és amikor bementek a csetnikek meg a jugó hadsereg, <b>nyoma veszett.</b>                   |
| (6)  | <i>Mi vas molimo samo krov nad glavom (...)</i>  | Mi csak <b>fedelet</b> kérünk <b>a fejünk fölé</b> (...)  |
| (7)  | <i>Čitala sam sve što mi je došlo pod ruku (...)</i>   | Mindent elolvastam, ami <b>a kezembe került</b> (...)   |
| (9)  | <i>Kad smo se upoznale, rekla je da joj je došla teta iz Amerike (...)</i>                                 | Azt mondta, hogy <b>megjött az amerikai nénikéje</b> (...)  |
| (10) | <i>Neki su je mrzili jer je bila sretna i jer je došlo njezino vrijeme.</i>                                | Voltak, akik gyűlölték, mert vidám volt, és mert <b>eljött az ő ideje.</b>                        |
| (11) | <i>Izgledalo je kao da bi za sve bilo najbolje da <b>sklopi oči</b><sup>21</sup>.</i>                      | Úgy tűnt, mindenkinek az volna a legjobb, ha <b>örökre lehunyná a szemét.</b>                     |
| (12) | <i>Bili smo svjesni da ljudima idemo na živce<sup>22</sup>, ali to nas nije nimalo ometalo.</i>            | Tudtuk, hogy <b>az öregek idegeire megyünk</b> , de csöppet sem zavartattuk magunkat.             |
| (15) | <i>(...) ali morala sam popiti nešto da ne dehidriram i barem malo <b>dođem sebi.</b></i>                  | (...) de muszáj volt meginni, nehogy kiszáradjak, és hogy egy kicsit <b>magamhoz térjek.</b>      |
| (16) | <i>(...) a od tada mu se <b>gubi svaki trag.</b></i>   | (...) innen kezdve <b>nyoma vész.</b>   |
| (19) | <i>Mama je neko vrijeme šutjela, a onda rekla sve <b>u jednom dahu</b> (...)</i>                           | Anyu egy ideig hallgatott, aztán <b>egy szuszra</b> mondta (...)                                  |
| (20) | <i>Mame su nam se <b>hvatale za glavu</b> (...)</i>  | Anyáink meg mások is <b>a fejüket fogták</b> (...)  |
| (21) | <i>(...) iako joj je sestra već <b>prokrčila put</b> do Oaze.</i>  | (...) habár a nővére már <b>utat tört</b> az Oázis felé   |
| (22) | <i>Ja sam bila njegova suprotnost, a jedno drugo smo <b>zaobilazili u velikom luku</b>, pogotovo vani.</i> | Én pont az ellentéte voltam, és <b>nagy ívben elkerültük</b> egymást, különösen a szobákon kívül. |
| (23) | <i>(...) i <b>pusti nas na miru</b> s tim svojim ispadima.</i>   | (...) csak <b>hagyjon bennünket békén</b> , és ne gyötörjön az indulatkitöréseivel.               |

<sup>21</sup> A Szívvel-lélekkel című szótárban megadott megfelelője: (örökre) behunyja a szemét (2017: 103, 109).

<sup>22</sup> A Szívvel-lélekkel című szótárban megadott megfelelője: vkinek az agyára [az idegeire] megy (2017: 3, 50).

|      |   |   |
|------|---|---|
| (24) | (...) <i>da joj idem na živce</i> <sup>23</sup> (...)                               | (...) <i>hogy az idegeire megyek</i> (...)  |
| (25) | (...) <i>gotovo sam tonula u san</i> (...)  | (...) <i>engem majdnem elnyomott az álom</i><br>(...)                               |
| (27) | <i>Baka je na to smjerno spustila pogled</i> <sup>24</sup><br>(...)                 | <i>A nagymama erre szemérmesen lesütötte a szemét</i> (...)                         |
| (31) | <i>Što ćeš, iz ove kože ne možeš</i> <sup>25</sup> .                                | <i>Mit tehet az ember, nem bírhat ki a bőréből.</i>                                 |
| (32) | (...) <i>rastat čemo se prvi put u ovih nekoliko godina pa svatko svojim putem.</i> | (...) <i>több éven át együtt voltunk, és most mindenki megy a maga útjára</i>       |
| (34) | (...) <i>kad se šalila na svoj račun</i> (...)                                      | (...) <i>mikor a saját számlájára tréfálkozott</i><br>(...)                         |
| (37) | <i>Mama je stajala na vratima, čula sam kako joj se srce lomi</i> (...)             | <i>Anyu az ajtóban állt, hallottam a szívét szakadni</i> (...)                      |
| (38) | (...) <i>to je nešto kao ljubav na prvi pogled.</i>                                 | (...) <i>hogy ez olyasmi, mint a szerelem első látásra.</i>                         |
| (40) | <i>Ako mi doneseš pohvalnicu, vodit ću te na sladoled velik k'o kuća!</i>           | <i>Ha dicsérő oklevelet hozol haza, akkora fagyit kapsz, mint egy ház!</i>          |
| (41) | <i>Oni se valjaju od smijeha i govore</i> (...)                                     | <i>Fetrengenek a röhögéstől, és azt mondják</i> (...)                               |
| (44) | <i>Ionako živimo od danas do sutra</i> (...)  | <i>Amúgy is máról holnapra élünk</i> (...)  |
| (45) | (...) <i>ali još jedan neopravdani, to bi mi stvarno moglo zagorčati život.</i>     | (...) <i>de ha kapok még egy igazolatlant, az tényleg megkeserítheti az életem.</i> |
| (51) | <i>Reklo bi se da ima srca, ali ja znam da nema</i> <sup>26</sup> (...)             | <i>Azt hinné az ember, hogy az ofőnek van szíve, de én tudom, hogy nincs</i> (...)  |

Behelyettesítésnek tulajdonképpen azokat az eseteket minősítettem, amelyeknél – egyszerűen – a két frazeologizmus ugyanazzal a képpel rendelkezik (Klaudy 2016), és ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy teljes ekvivalenciáról van szó. Vitathatatlan, hogy a teljes ekvivalencia ritkább jelenség két nyelv között (vö. Baker 1992, Forgács 2012, Andrić 2018).

<sup>23</sup>A *Szívvél-lélekkal* című szótárban megadott megfelelője: *vkinek az agyára [az idegeire] megy* (2017: 3, 50).

<sup>24</sup>A *Szívvél-lélekkal* című szótárban megadott megfelelője: *vki a földre süti a szemét* (2017: 102).

<sup>25</sup>A *Szívvél-lélekkal* című szótárban megadott megfelelője: *vki nem tud kibújni a bőréből* (2017: 17).

<sup>26</sup>A *Szívvél-lélekkal* című szótárban megadott megfelelője: *nincs vkinek szíve* (2017: 117).

A megemlített frazeológiai ekvivalencia **teljes és részleges típusában**, valamint **jelentésekvivalenciaként** jelentkeznek. Számos esetben nehézséggel jár eldönteni, hogy melyik fajtájáról van szó. Forgács kiemeli, hogy „a mérlegelés során nyilvánvalóan szubjektív döntéseket is meg kell néha hozni” (2012: 255). Gyakorlati okokból – egyrészt mert a fordító egyedi döntései és kreativitása ennél az átváltási műveletnél nem(igen) tükröződnek, másrészt pedig mert ez nem a dolgozat elsődleges tárgya – a frazeológiai ekvivalencia altípusainak példáit nem tárgyalom részletesebben a behelyettesítés kontextusában.

Megtekinthetünk néhány példát, melyet a fordító behelyettesítéssel feleltetett meg.

(2) (...) *a što će biti s ostalima to samo **Bog zna**.*

(...) *de hogy a többivel mi lesz, azt csak az **Isten tudja**.*

A szemléltetett frazeologizmus bibliai eredetű, és a következőképpen jelentkezik a Bibliában:

„Ismerek egy embert Krisztusban, aki tizennégy év ezelőtt – testben-e, nem tudom, vagy testen kívül, nem tudom, Isten tudja – elragadtatott a harmadik égig. S tudom, hogy ugyanez az ember – testben-e, vagy testen kívül, nem tudom, Isten tudja – elragadtatott a paradicsomba” (2Kor 12:2–4, idézi Bárdosi 2019: 247).

Az alábbi frazeologizmus gyökereit szintén a Bibliában kereshetjük meg:

(31) *Što ćeš, iz ove kože ne možeš.*

*Mit tehet az ember, **nem bújhat ki a bőréből**.*

Bárdosi (2019: 84) a bibliai Jeremiás (Jer 13:23) tanításaiból származó kérdéssel köti össze: „Vajon megváltoztathatja-e bőrét az etióp, vagy tarka csíkjait a párduc?”.

A következő példában láthatjuk, hogy a célnyelvi frazeologizmus ki van egészítve az *örökre* lexémával a forrásnyelvvel szemben:

(11) *Iz gledalo je kao da bi za sve bilo najbolje da **sklopi oči**.*

*Úgy tűnt, mindenkinek az volna a legjobb, ha **örökre lehunyná a szemét**.*

Elmondható, hogy az *örökre* lexéma betoldásával a célnyelvi frazeologizmus képe mégsem változik, mert a horvát nyelvű frazeologizmus egyébként is néha felveszi ezt a határozószót (ld. szótári alakját az 1. táblázatban), másrészt a magyar nyelvű frazeologizmus anélkül is létezik. Mindkét nyelv beszélői tehát ismerik, és használják ennek a frazeologizmusnak a rövidebb és a kibővített változatát is, ezért mondhatjuk, hogy a fordító

ebben az esetben az **explicitáció elvét** követi, mely szerint: „Ha a fordító több olyan megoldás közül választhat, amely egyaránt megfelel a célnyelvi normának, általában igyekeznek az explicitebb, kifejtettebb megoldást választani” (Klaudy 2012: 33).

A következő példában – a kutatás korpuszát nyitó frazeologizmusoknál – is jól megfigyelhető a behelyettesítés.

(1) (...) *i da poslije, valjda taj isti netko, ne **upire prstom** u nas.*

(...) *nehogy azt higgyék az emberek, hogy szökik, és később **ujjal mutogassanak** ránk.*

E frazeologizmusnak az eredetét Bárdosi a középkorig vezeti vissza: „a középkori igazságszolgáltatás által forgalmas köztereken szégyenszemre *pellengérre állított* személyekre az arra járó emberek valóban ujjal mutogattak, és így csúfolták ki, bélyegezték meg őket” (2019: 544–545).

A 2. táblázatban és a kiemelt példákban láttuk, hogy a fordító számos helyen azonos célnyelvi frazeologizmussal feleltette meg a forrásnyelvi szövegben jelentkezőket. A szomatikus jellegű forrásnyelvi frazeologizmusok célnyelvi megfelelőit a *Szívvél-lélekkal. Dušom i srcem* című szótár is egyformán adta meg. Klaudy (2012: 146) kiemeli – magyar és német nyelvű példákon kimutatva –, hogy az ilyen teljes megegyezés természetes jelenség, mert a népeket több évszázados szoros történelmi és kulturális kapcsolatok kötik össze. Ekképpen a horvát forrásnyelvi és a magyar célnyelvi szövegben jelentkező azonos frazeologizmusok is megmagyarázhatók. Andrić (2018: 19) a következőképpen fogalmaz, amikor ilyen frazeologizmusokról van szó:

„Az azonos szólások meglétéből nem okvetlenül azt a következtetést kell levonnunk, hogy azok az egyik nyelvből kerültek át a másikba, hanem hogy az ugyanolyan társadalmi, gazdasági, művelődéstörténelmi viszonyokban élő népek hasonló szemléletéből, szokásaiból, hiedelmeiből alakulhattak ki párhuzamosan”.

A horvát és a magyar nyelv között fennálló tipológiai különbségekből kiindulva, a grammatikában megfigyelhető eltérések elkerülhetetlenek voltak, azonban a frazeologizmusok fordításakor úgyszólván a lexikára és az általa kifejezett képekre helyezzük a hangsúlyt.

#### 4.3.2. Teljes átalakítás

Az alábbi táblázatban olyan példákat hoztam, amelyek a **teljes átalakítás** átváltási művelet (Klaudy 2012, 2016) eredményeként jelentkeznek a célnyelvi szövegben. Jelen alfejezetben az elemzést kiegészítettem a forrásnyelvi frazeologizmusok szó szerinti fordításával<sup>27</sup> is, melyek a lábjegyzetben találhatóak.

### 3. táblázat. Teljes átalakítás

|      | <b>Frazeologizmus a FNYSZ-ben</b>                                   | <b>Megfelelője a CNYSZ-ben</b>   |
|------|---|--|
| (17) | <i>(...) a ako se sjeti njega, stvari će sigurno otići nizbrdo.</i> | <i>(...) és ha anyunak eszébe jut a sógora, balul üthet ki a dolog.</i>        |
| (39) | <i>Prvi put u životu poželjela sam umrijeti od srama (...)</i>      | <i>Életemben először akkor akartam a föld alá süllyedni szégyenemben (...)</i> |
| (46) | <i>(...) zastrašujuće je kako sam nisko pala.</i>                   | <i>(...) félelmetes, hogy milyen mélyre süllyedtem.</i>                        |
| (48) | <i>Udaram ga šakom u leđa i umirem od smijeha.</i>                  | <i>Hátba verem, és kitör belőlem a röhögés.</i>                                |

A táblázatban megtekinthető példánál a forrásnyelvi és a célnyelvi kifejezések jelentése azonos, de a szó szerinti jelentés – ilyen módon a képi háttér is – eltér, ezért megtapasztalható a **részleges ekvivalencia** (Forgács 2012). Két példánál tulajdonképpen **jelentésekvivalenciáról** is beszélhetünk, mert a frazeologizmusoknak van egy közös komponensük; (39) *sram* – *szégyen*, (48) *smijeh* – *röhögés*. A felsorolt forrásnyelvi frazeologizmusoknak és célnyelvi megfelelőiknek tehát közös a jelentésük, de alakjuk, valamint a szó szerinti (denotatív) jelentésük kisebb vagy nagyobb mértékben eltér. Ha megtekintjük ezeknek a frazeologizmusoknak és megfelelőiknek az 1. táblázatban feltüntetett szótári jelentéseit, megfigyelhetjük, hogy csak az utolsóban érzékelhető egy kisebb jelentésváltozás:

(48) *Udaram ga šakom u leđa i umirem od smijeha.*<sup>28</sup>

*Hátba verem, és kitör belőlem a röhögés.*

<sup>27</sup> Klaudy tanulmányában (1988) kimutatta, hogy a frazeologizmusok szó szerinti fordításának is vannak szabályai, feldolgozva az előzőleg szó szerinti fordításban elkészített orosz frazeologizmusokat magyar nyelvre a Dubrovin *Ruszkija frazeologizmi v kartinah* (1982) című frazeológiai szótár magyar nyelvű változatához.

<sup>28</sup> Az *umirati od smijeha* frazeologizmus szó szerinti fordítása: haldoklik a nevetéstől.

A hangos nevetést jelölő forrásnyelvi frazeologizmus olyan jelentést is hordoz a folyamatos cselekvésű igének<sup>29</sup> (*umirati*) köszönhetően, miszerint a nevetés hosszabb időtartamú, míg a magyar nyelvű megfelelője hirtelenséget jelöl. A 3. táblázat többi példája, azaz frazeologizmusai, azonos jelentéssel bírnak, viszont más képekkel rendelkeznek. Így például megtekinthetjük, hogy az egyik forrásnyelvi frazeologizmusnál megfigyelhető a LENT, LEFELÉ ROSSZ fogalmi metafora (Lakoff–Johnson 1980), amely azonban nincs átadva a célnyelvre, mert a fordító másként fejezte ki.

(17) (...) *a ako se sjeti njega, stvari će sigurno otići nizbrdo.*<sup>30</sup>

(...) *és ha anyunak eszébe jut a sógora, balul üthet ki a dolog.*

A következő példákban is eltérő képi tartalmakat figyelhetünk meg a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegben, ha megtekinthetjük a forrásnyelvi frazeologizmusok szó szerinti fordítását a lábjegyzetben.

(46) (...) *zastrašujuće je kako sam nisko pala.*<sup>31</sup>

(...) *félelmetes, hogy milyen mélyre süllyedtem.*

(39) *Prvi put u životu poželjela sam umrijeti od srama (...)*<sup>32</sup>

*Életemben először akkor akartam a föld alá süllyedni szégyenemben (...)*

A (46) példáról beszélve megjegyzendő, hogy a fordító ügyelt arra, hogy megtartsa a lefelé ereszkedő irányt az erkölcstelenség kifejezésében. Az utolsó példában pedig megtekinthető, hogy a fordító a célnyelvi megoldást gazdagította *a föld alá süllyedés* képletesebb, konkrétabb képével a forrásnyelvi „egyszerűbb” képpel bíró frazeologizmussal szemben.

---

<sup>29</sup> A horvát nyelv – mint más szláv nyelvek is – megkülönbözteti a befejezett és a folyamatos cselekvésű igéket.

<sup>30</sup> Az *otići će nizbrdo* frazeologizmus szó szerinti fordítása: a dombon lefelé megy.

<sup>31</sup> A *nisko pasti* frazeologizmus szó szerinti fordítása: alacsonyan esik.

<sup>32</sup> Az *umrijeti od srama* frazeologizmus szó szerinti fordítása: meghal a szégyentől.

Észrevehető, hogy kevés példánál beszélhetünk teljes átalakításról a fordításban, ráadásul a forrásnyelvi és a célnyelvi képek sem mutatnak meg túlzottan eltérő különbségeket a lexémáik alapján.

#### 4.3.3. Generalizáció (általánosító fordítás)

Az 4. táblázatban a generalizációt (Klaudy 2016) tükröző példák tekinthetők meg. Olyan esetekről van szó, amikor a fordító a forrásnyelvi frazeologizmust nem frazeologizmussal felelteti meg a célnyelven.

#### 4. táblázat. Generalizáció (általánosító fordítás)

|      | Frazeologizmus a FNYSZ-ben   | CNYSZ  |
|------|--|--|
| (4)  | <i>Premrla je od straha jer je pomislila da je dojava bila kriva (...)</i>   | <i>Visszahőkölt, mert arra gondolt, hogy tévesen értesítették (...)</i>  |
| (8)  | <i>Mama je bila na rubu (...)</i>  | <i>Anyu kikészült (...)</i>  |
| (13) | <i>(...) da ubijemo dosadu (...)</i>   | <i>(...) ha nem tudtunk mit csinálni unalmunkban (...)</i>   |
| (14) | <i>Bila sam van sebe od sreće (...)</i>  | <i>Iszonyat boldog voltam (...)</i>  |
| (18) | <i>(...) umirila je heklaricu i pogledala me ispod oka<sup>33</sup>.</i>   | <i>(...) állt meg kezében a horgolótű, és alulról rám nézett.</i>  |
| (28) | <i>(...) naravno da mojoj mami nakon svega i sahrane nije bilo ni na kraj pameti<sup>34</sup> da ću je to tražiti.</i> | <i>(...) anyukámban viszont a történetek meg a temetés után természetesen föl se merült, hogy ilyen kéréssel fordulok hozzá.</i> |
| (29) | <i>Kad je mala Mihaljevička svome tati rekla kaj, ubio je boga u njoj (...)</i>  | <i>Amikor a kis Mihaljevička zágrábi szavakat kezdett használni, az apja rettenetesen elverte (...)</i>                          |
| (30) | <i>(...) pa sam krenula van, uhvatiti malo zraka.</i>  | <i>Elindultam kifelé, hogy szívjak egy kis levegőt.</i>  |
| (33) | <i>(...) zbog kojeg je dobila prve batine od svog oca (...)</i>  | <i>(...) a kerékpár miatt kapta az apjától az első verést (...)</i>  |

<sup>33</sup> A Szívvel-lélekkel című szótárban megadott megfelelője: *ferde szemmel néz vkire v. vmire* (2017: 104).

<sup>34</sup> A Szívvel-lélekkel című szótárban megadott megfelelője: *vki álmában se(m) gondol vmire* (2017: 21), *vkinek esze ágában sincs (vmit megtenni)* (2017: 22).

|      |   |   |
|------|---|---|
| (35) | (...) <i>a ja tu sliku ne mogu <b>izbaciti iz glave</b><sup>35</sup> nikada više.</i> | (...) <i>de én soha többé <u>nem felejttem el</u> ezt a képet.</i>            |
| (36) | (...) <i>neće moja djeca zbog mene <b>saginjat glavu</b><sup>36</sup>.</i>            | (...) <i>az én gyerekeim nem fognak miattam <u>lehajtott fejjel járn!</u></i> |
| (42) | <i>Mama je nekud izašla, <b>za divno čudo</b></i><br>(...)                            | <i>Anyu elment valahova, <u>ilyen se volt még</u></i><br>(...)                |
| (47) | (...) <i>on se počne <b>gušiti od smijeha.</b></i>                                    | (...) <i><u>hahotára fakad.</u></i>   |
| (50) | (...) <i>treba se <b>uhvatiti u koštac</b> sa životom, a ne bježati.</i>              | <i><u>Meg kell birkózni az élettel, nem pedig menekülni!</u></i>              |

Ha megfigyeljük a táblázatban összegyűjtött példákat, látható, hogy a célnyelvi szöveg alkotásánál a fordító nem alkalmazott frazeologizmusokat (esetleg részben frazeologizmusnak tekinthető az utolsó példa), hanem valamilyen más nyelvi eszközzel fogalmazza meg, és adja át a frazeologizmusok jelentését, néha olyan esetekben is, amikor a célnyelvben megvan a forrásnyelvi frazeologizmus lehetséges megfelelője, pl. (18) *pogledati ispod oka* (megfelelője: *ferde szemmel néz valakire vagy valamire*), (28) *ni na kraj pameti* (megfelelője: *valakinek esze ágában sincs*) vagy (36) *saginjati glavu* (megfelelője: *fejet hajt valaki vagy valami előtt*). Számos példánál a fordító parafrázissal adja vissza a forrásnyelvi frazeologizmust, közülük kiemelném az alábbiakat:

(13) (...) *da **ubijemo dosadu** (...)*

(...) *ha nem tudtunk mit csinálni unalmunkban (...)*

(29) *Kad je mala Mihaljevička svome tati rekla kaj, **ubio je boga u njoj** (...)*

*Amikor a kis Mihaljevička zágrábi szavakat kezdett használni, az apja rettenetesen elverte (...)*

A horvát (13) *ubijati dosadu* frazeologizmus szó szerinti fordítása magyar nyelven (meg)öli az unalmat, míg az (29) *ubiti boga u nekome* szó szerinti fordítása *megöli az istent valakiben*. A fordító a jelentésükre irányul, és azt a célnyelven egyszerűen körülírja.

<sup>35</sup> A *Szívvel-lélekkel* című szótárban megadott megfelelője: *vki kiver az agyából [a fejéből] vmint v. vkit* (2017: 4, 29).

<sup>36</sup> A *Szívvel-lélekkel* című szótárban megadott megfelelője: *vki fejet [térdet] hajt vki v. vmi előtt* (2017: 27).



Két példánál **lexikális megfelelésről** (Forgács 2012) van szó, mert a frazeologizmusok jelentését a fordító lexémákkal adja vissza.

(4) **Premrla je od straha**<sup>37</sup> *jer je pomislila da je dojava bila kriva (...)*

*Visszahőkölt, mert arra gondolt, hogy tévesen értesítették (...)*

(8) **Mama je bila na rubu**<sup>38</sup> (...)

*Anyu kikészült (...)*

Ahogy az előző példánál – itt is megfigyelhető, hogy az idiomatikusság és általa előforduló képek elvesznek más nyelvi eszközök használatával. A következő alfejezetben megvizsgálom, hogy e veszteségeket a fordító milyen módon pótolja be.

#### 4.3.4. Kompenzáció

Az alábbi táblázatban tíz példát<sup>39</sup> gyűjtöttem össze, amely a **kompenzációt** tükrözi – ilyenkor a feltüntetett forrásnyelvi szöveg mondataiban frazeologizmusok nem találhatóak, de a célnyelvi szövegben a fordító azokat alkalmazza fordításkor. Ilyen módon a fordító bepótolja az előző alfejezetben elemzett átváltási művelet által megtörtént veszteségeket. Itt tulajdonképpen **globális kompenzációról** beszélünk, mely „során a fordító arra törekszik, hogy a fordítás eredményeképpen keletkezett célnyelvi szöveg ne legyen szegényebb, színtelenebb, mint az eredeti célnyelvi szövegek” (Klaudy 2012: 171).

#### 5. táblázat. Kompenzáció

|                    | <b>FNYSZ</b>  | <b>Frazeologizmus a CNYSZ-ben</b>   |
|--------------------|---|---|
| (52) <sup>40</sup> | <i>Nisam pričala previše i <u>dosadivala</u>, ali sam prema svima bila pristojna.</i> | <i>Nem locsogtam sokat, és nem <b>jártam a nyakukra</b><sup>41</sup>, illedelmes voltam mindegyikükkel.</i> |

<sup>37</sup> Az *umrijeti od straha* frazeologizmus szó szerinti fordítása: meghal a félelemtől. A *premrla* szóalak miatt (*umrla* helyett) morfológiai modifikációról beszélhetünk (ld. Forgács 2012: 176).

<sup>38</sup> A *biti na rubu* frazeologizmus szó szerinti fordítása: a szélén van.

<sup>39</sup> Ennél több helyen is találkozunk a kompenzációval a fordításban, de jelen szakdolgozatban csak egy részét szerepeltetem.

<sup>40</sup> A sorszámok folytatódnak a 1. táblázatban összegyűjtött és rendszerezett korpuszra, azaz sorszámozott példáira.

|      |   |   |
|------|---|---|
| (53) | <i>Jako mu se žurilo jer je vozio neke kamione, a kroz Zagreb je samo <u>prolazio</u>.</i>  | <i>Nagyon sietett, mert kamionnal volt, és Zágrábot csak <b>útba ejtette</b><sup>42</sup>.</i>  |
| (54) | <i>(...) ali strah i neizvjesnost koju je Juranić, uz Božju pomoć, širio oko sebe <u>bila je tako velika da su neki doslovno drhtali pred njim</u>.</i> | <i>(...) de Juranić úgy meg tudott félemlíteni bennünket, hogy <b>reszkettünk</b> előtte, <b>mint a nyárfalevél</b><sup>43</sup>.</i>   |
| (55) | <i>Većina klinaca došla je u restoran već oko sedam i tada <u>su nas nasamarili</u> prvi i zadnji put.</i>  | <i>Sok gyerek már hétkor megjelent az étteremben, de ekkor <b>tettek</b> minket <b>lóvá</b><sup>44</sup> először és utoljára.</i>   |
| (56) | <i>Brzo su shvatili da smo ih pokušale <u>nasanjati</u> (...)</i>   | <i>A szülők rögtön kapcsoltak, hogy mi ketten <b>lépre</b> akartuk <b>csalni</b><sup>45</sup> őket.</i>   |
| (57) | <i>Činilo se da stalno <u>traži svadū</u>, da uopće ne pomaže, osim s tim pismima koja šalje i koja su jedino dobro što zna napraviti.</i>              | <i>Úgy éreztem, hogy folyton <b>keresi a kákán a csomót</b><sup>46</sup>, semmit sem segít, leszámítva azokat a bizonyos leveleket, és ez az egyetlen jó, ami telik tőle.</i> |
| (58) | <i>– <u>Frajerica</u>, ha? – rekao je.</i>  | <i>– Hűha, te aztán <b>megéred a pénzed!</b><sup>47</sup> – mondta.</i>   |
| (59) | <i>Moram nešto smisliti, kako da se izvučem s nastave a da ne <u>nadravam</u>.</i>  | <i>Ki kell találnom valamit, hogyan lógjak meg úgy, hogy ne <b>járjak pórut</b><sup>48</sup>.</i>   |
| (60) | <i>Drugo se nije moglo očekivati, razred šuška, <u>došaptava se</u>, padaju razne</i>   | <i>Mi mást várhattam volna, az osztály összeség, mindenféle elmélet <b>jár szájról</b></i>  |

<sup>41</sup> Jelentése: „kérésével sorozatosan felkeres, zaklat vkit {vkinek}” (MSZKA 2012).

<sup>42</sup> Jelentése: „arra menve, útközben érint vmit (pl. vkinek a lakóhelyét)” (MSZKA 2012).

<sup>43</sup> Jelentése: „(különösen félelmében) nagyon remeg, reszket” (MSZKA 2012).

<sup>44</sup> Jelentése: „rászed, becsap vkit; tréfát üz vkivel, ugrat vkit” (MSZKA 2012).

<sup>45</sup> Jelentése: „szándékát ügyesen leplezve vmely gyanútlan személyt ravasz fogással olyan helyzetbe juttat, ahonnan az már nem v. aligha menekülhet” (MSZKA 2012).

<sup>46</sup> Jelentése: „mindent kifogásol, ott is hibát akar találni, ahol nincs” (MSZKA 2012), „ott is hibát keres, ahol nincs, folyton akadékoskodik” (MSZK 1985).

<sup>47</sup> Jelentése: „(gúny) (személy) jópofa, nem mindennapi, nagy csibész” (MSZKA 2012).

<sup>48</sup> Jelentése: „nem sikerül vmely vállalkozása, felsül, ráfizet” (MSZKA 2012).

|      |   |   |
|------|---|---|
|      | <i>teorije.</i>                               | <i>szájra</i> <sup>49</sup> .   |
| (61) | <i>U tom trenutku <u>bile smo slične.</u></i> | <i>Mert attól a pillanattól kezdve <b>egy cipőben jártunk</b></i> <sup>50</sup> . |

A példákban egy olyan tendenciát figyelhetünk meg, amely a magyar nyelvre jellemző frazeologizmusok bevonására vonatkozik, pl. (54) *reszket, mint a nyárfalevél*, (55) *lóvá tesz*, (56) *lépre csal*, (57) *a kákán is csomót keres*, (59) *póru jár* a célnyelvi szövegbe. A globális kompenzációon belül itt **dúsításról** (Klaudy 2012) beszélhetünk, mely segítségével a fordító a célnyelvi szöveget idiomatikusabb kifejezésekkel gazdagítja – amelyeket a magyar nyelvi eszköztár lehetőségként ajánl – és ekképpen gondoskodik arról, hogy a fordítás ne legyen szegényebb az eredeti célnyelvi szövegeknél. Baker úgy fogalmaz, hogy a fordító a célnyelv tipikus frazeológiáját használva jelentősen megemeli a fordítások **olvashatóságát** (1992: 78).

Észrevehető az is, hogy a fordító több esetben olyan forrásnyelvi lexémákat fordít frazeologizmusokkal, melyek az informális beszédstílushoz (Wardhaugh 1995: 47) tartoznak, és e tendencia jól kimutatható a következő példákban:

(58) *Brzo su shvatili da smo ih pokušale nasanjati (...)*

*A szülők rögtön kapcsoltak, hogy mi ketten **lépre akartuk csalni** őket.*

(60) – *Frajerica, ha? – rekao je.*

*– Hűha, te aztán **megéred a pénzed!** – mondta.*

(61) *Moram nešto smisliti, kako da se izvučem s nastave a da ne nadrapam.*

*Ki kell találnom valamit, hogyan lógjak meg úgy, hogy ne **járjak póru**.*

Az aláhúzott, frazeologizmusokkal helyettesített lexémák a horvát nyelvben inkább a mindennapi nyelvhasználathoz tartoznak, mert általában a közvetlen kommunikációban találkozunk velük – amely egyébként jellemző a regény stílusára is. Elmondható tehát, hogy a fordító ügyel arra, hogy a kompenzáció során a stílus ne változzon.

<sup>49</sup> Jelentése: „(hír) fokozatosan terjed, egyre többen beszélnek róla” (MSZKA 2012).

<sup>50</sup> Jelentése: „hasonló helyzetben van vkivel, hasonlóak a problémáik” (MSZKA 2012).

#### 4.3.5. Szó szerinti fordítás

A korpusz egyik forrásnyelvi frazeologizmusa **szó szerinti fordításában** figyelhető meg a célnyelvi szövegben. A következő példáról van szó:

(49) (...) *bacila si dudu i stavila cigaru, stoji ti ko piletu sisa.*

(...) *eldobtad a dudlit, és a szájadba vetted a cigit, úgy áll neked, mint csirkének a tőgy.*

Ilyen fordítói döntést nem kell minden esetben problematikus megoldásnak minősíteni (vagy akár megkérdőjelezni a fordító kompetenciáját). Itt a szó szerinti fordításnak az a funkciója tapasztalható meg, hogy a tréfás forrásnyelvi frazeologizmus képe átvitelével a célnyelvi szövegbe a magyar olvasó is megismerkedhet a horvát nyelv humorával. Klaudy szerint: „Egy találó, érdekes megfigyelés, egy szemléletes hasonlat, mely bár idegen, de lehetne a miénk is, mindig elgondolkodtat” (1988: 70). Vidović-Bolt kiemeli, hogy a fordító néha azért is alkalmazza ezt az átváltási műveletet, „hogy lehetővé tegye a kép vizualizációját, amelyet a forrásnyelvi szöveg szerzője egy bizonyos frazeologizmus választásával is szemléltette”<sup>51</sup> (2018: 352), ebben az esetben a forrásnyelvi frazeologizmus által átadott kép kihangsúlyozza, hogy valakinek *tényleg* nem áll jól, azaz nem illik valami (vö. az 1. táblázatban megtalálható frazeologizmus jelentését).

#### 4.4. Hipotézisek bizonyítása

A korpusz feldolgozása és elemzése kimutatta, hogy a fordító számos forrásnyelvi frazeologizmust ugyanazzal a képpel feleltetett meg a célnyelvre azonos célnyelvi frazeologizmussal. A következő példákról van szó (ld. 2. táblázat: Behelyettesítés):

(1) *upirati prstom – ujjal mutogat*, (2) *Bog zna – Isten tudja*, (3) *izbaciti na ulicu – kidob az utcára*, (5) *izgubio se trag komu – nyoma veszik* (6) *krov nad glavom – fedél a feje fölött*, (7) *doći pod ruku – a kezébe kerül*, (9) *došla je teta iz Amerike – megjött az amerikai nénikéje*, (10) *dolazi čije vrijeme – eljön valakinek az ideje*, (11) *(zauvijek) sklopiti oči – (örökre) lehunyja a szemét*, (12) *ići na živce komu – az idegeire megy valaki*, (15) *doći k sebi – magához tér*, (16) *izgubio se trag komu – nyoma vész*, (19) *u jednom dahu – egy szuszra*, (20) *hvatati se za glavu – fogja a fejét*, (21) *prokrčiti put – utat tör*, (22) *zaobilaziti u koga u velikom luku – nagy ívben elkerül valakit*, (23) *pustiti na miru koga – békén hagy valakit*, (24)

---

<sup>51</sup> Eredetiben: (saját fordítás) „(...) da bi omogućio vizualizaciju prizora koji je autor izvornika dočarao i izborom određenoga frazema (...)” (Vidović-Bolt 2018: 352).

*ići na živce – az idegeire megy, (25) tonuti u san – enyom az álom, (27) spustiti pogled – lesüti a szemét, (31) iz ove kože ne možeš – nem bújhat ki a bőréből, (32) ići svojim putem – megy a maga útján, (34) na svoj račun – saját számlájára, (37) lomi se srce – megszakad a szíve, (38) ljubav na prvi pogled – szerelem első látásra, (40) velik kao kuća – akkora, mint egy ház, (41) valjati se od smijeha – fetreng a röhögéstől, (44) živjeti od danas do sutra – máról holnapra él, (45) zagorčati život komu – megkeseríti az életét, (51) nemati srca – nincs szíve.*

Összehasonlítva a többi alkalmazott átváltási művelet előfordulásának gyakoriságával, elmondható, hogy a behelyettesítés a korpusz többségét formálja, hiszen a kutatásom szerint ez a leggyakrabban alkalmazott átváltási művelet a forrásnyelvi frazeologizmusok megfeleltetése során a magyar nyelvre. A fordító a célnyelvi szövegben is sikeresen megtartotta a forrásnyelvi képeket. Az **első hipotézist** – miszerint a frazeologizmusok megfeleltetése során gyakori lesz az egyszerű behelyettesítés – sikerült bebizonyítani.

Továbbá a kutatás során megfigyelhettük, hogy a fordító a globális kompenzáción belül több helyen is gazdagítja a célnyelvi szöveget frazeologizmusokkal ott, ahol a forrásnyelvi szövegben nem találkozunk velük, méghozzá tipikusan magyar nyelvű szövegre jellemző kifejezésekkel, frazeologizmusokkal, pl. (54) *bila je tako velika da su neki doslovno drhtali pred njim – reszket, mint a nyárfalevél, (55) su nas nasamarili – lóvá tesz, (56) nasanjhati – lépre csal, (57) traži svađu – a kákán is csomót keres, (59) nadrapam – pórul jár.* Kimutatható a „dúsítás” (Klaudy 2012), amellyel a fordító arról gondoskodik, hogy a célnyelvi szöveg ne legyen szegényebb az eredeti célnyelvi szövegeknél, valamint hogy emelje a szöveg olvashatóságát (Baker 1992).

A **második hipotézist** – miszerint a célnyelvi szövegben a globális kompenzáció révén kimutatható lesz a „dúsítás” – sikerült bebizonyítani.

A korpusz feldolgozása alapján és a releváns szakirodalomra hivatkozva a korábban megfogalmazott hipotéziseket sikerült alátámasztanom.

## 5. Összegzés

Az elvégzett kutatás alapján – a megvizsgált nyelvpárra vonatkozólag – elmondható, hogy a forrásnyelvi frazeologizmusok megfeleltetésében a fordító különböző átváltási műveleteket alkalmaz (behelyettesítést, teljes átalakítást, generalizációt, kompenzációt), azonban többnyire az egyszerű behelyettesítés tapasztalható meg, így a forrásnyelvi és a célnyelvi frazeologizmus ugyanazt a képet tartalmazza. Nemritkán arról esik szó, hogy a frazeologizmusok fordítása nem könnyű – hiszen maga a fordítás folyamata sem az –, viszont ilyen esetekről beszélve számos frazeologizmus megfeleltetése mégsem igényel nagyobb kognitív erőfeszítést vagy kreativitást a fordítótól, mert a két szomszédos, évszázadokon keresztül közös múlttal, történelmi és kulturális kapcsolatokkal rendelkező nép nagyszámú azonos képpel bíró frazeologizmust ismer és használ. A behelyettesítéssel szemben a teljes átalakítás csak néhány példában figyelhető meg, ráadásul nem túlzottan eltérő képekkel. A generalizáció révén előforduló célnyelvi szöveg (általában elkerülhetetlen) veszteségeit pedig a fordító a kompenzációval hozza be, mely segítségével a célnyelvi szöveget gazdagítja, és idiomatikusabbá, természetesebbé teszi a célnyelvi frazeologizmusok alkalmazásával ott, ahol a forrásnyelvi szövegben nem jelentkeznek. Ekképpen ügyel arra is, hogy a magyar olvasó ne érezze idegennek a célnyelvi szöveget.

Kiemelném, hogy szükségszerű lenne egy átfogó és korszerű kétnyelvű frazeológiai szótár elkészítése is a vizsgált nyelvpárban, amelynek összeállításában az eddig elkészült műfordításokból is érdemes lenne meríteni.

## Irodalom

- Andrić Edit 2018. A kontrasztív frazeológiai kutatások alkalmazott nyelvészeti hozadéka. *Hungarológiai Közlemények* 19 (1): 15–29.
- Baker, Mona 1992. *In Other Words. A coursebook on translation*. London and New York: Routledge.
- Baranyiné Kóczy Judit 2018. A SZEM konceptualizációjáról. *Nyelvtudományi Közlemények* 114: 7–28.
- Bárdosi Vilmos 2012. *Magyar szólások, közmondások adatbázisa. 14000 szólás, közmondás, helyzetmondat magyarázata stilisztikai jelzéssel, a típus feltüntetésével, fogalomköri szómutatóval*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bárdosi Vilmos 2013. Tulajdonneves frazeológiai reáliák fordítási nehézségei. *Magyar Nyelvőr* 137 (1): 1–8.
- Bárdosi Vilmos 2019. *Szólások, közmondások eredete. Frazeológiai etimológiai szótár*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Bošnjak, Aleksandra 2014. *Prenesena značenja hrvatskih imenica za životinje*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Diplomski rad.
- Deáky Zita 2005. A női tisztaság és tisztátalanság. A menstruáció különböző aspektusai Magyarországon. (Történeti-néprajzi áttekintés.). In: *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 13. Tanulmányok Gazda Klára 60. születésnapjára*, szerk. Keszeg Vilmos–Tötszegi Tekla. 73–96. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.
- Fink Arsovski, Željka 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Forgács Tamás 2012. *Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Földes Csaba 1987. *Magyar–német–orosz beszédfordulatok. A három nyelv azonos jelentésű állandósult szókapcsolatai*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Heltai Pál 2013. Kultúraspecifikus kifejezések és reáliák. *Fordítástudomány* 15 (1): 32–53.
- Jelavić, Antonija–Klinac, Darija–Hoyt-Nikolić, Eva–Kiss Gabriella–Kušcer, Nikola 2017. *Szívvél-lélekkel. Dušom i srcem. Magyar–horvát szomatikus szólástár. Mađarsko-hrvatski rječnik somatskih frazema*. Zagreb: Ibis grafika d. o. o.
- Jozić, Ivana–Pon, Leonard–Rakovac, Alisa 2006. Pragmatički i značenjski elementi frazema u tekstnoj vrsti intervju. *Jezikoslovlje* (7) 1–2: 153–171.

- Kiss Gábor–Kohári Anna 2019. *Nyelvészeti kieszótár*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kiss Gabriella 2016. Szívvel-lélekkel – Dušom i tijelom. Egy hamarosan megjelenő magyar–horvát szomatikus frazeológiai szótár bemutatása. *THL2* (1–2): 77–83.
- Klaudy Kinga 1988. A frazeologizmusok szó szerinti fordításáról. *Magyar Nyelvőr* 112 (3): 305–314. Újraközlés: Klaudy Kinga 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 69–78.
- Klaudy Kinga 2012. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy Kinga 2013. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy Kinga 2018. Az átváltási műveletek rendszere. *Modern Nyelvoktatás* 24 (2–3): 5–16.
- Klaudy Kinga–Kovács Marietta 2016. Frazeologizmusok a szótárban és a fordításban – a fordítói kreativitásról. In: *Frazeológia. Az emberi világgép tükrözője*, szerk. Bárdosi Vilmos. 119–129. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kövecses Zoltán 2010. *Metaphor. A practical introduction*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Lakoff, George–Johnson, Mark. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Matešić, Josip 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, Antica 2007. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Menac, Antica–Fink Arsovski, Željka–Venturin, Radomir 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Mihaljević, Milica–Kovačević, Barbara 2006. Frazemi u govornim i pisanim medijima. In: *Riječki filološki dani 6*, szerk. Srdoč-Konestra, Ines–Vranić, Silvana. 141–164. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- O. Nagy Gábor 1985. *Magyar szólások és közmondások*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Pavlović, Nataša 2015. *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam international d. o. o.
- Samardžija, Marko 2003. *Hrvatski jezik 4*. Zagreb: Školska knjiga.
- Turk, Marija 1994. Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja* (6) 1–2: 37–47.
- Vidović-Bolt, Ivana 2018. Frazemi – prevoditeljski kamen spoticanja. In: *Slavofraz 2018.: Frazeologija, učenje i poučavanje. Zbornik radova s Međunarodne znanstvene konferencije Slavofraz održane od 19. do 21. travnja 2018. godine u Rijeci*, szerk. Macan, Željka. 345–360. Rijeka: Studiograf.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Budapest: Osiris-Századvég.



## **Internetes hivatkozások**

Arcanum Színes szinonimatór. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-szines-szinonimatar-F9792/> (2020. május 30.)

Opačić, Nives 2015. Ugrožena tetka. *Vijenac. Književni list za umjetnost, kulturu i znanost.* (561–562) 17. rujna 2015. <http://www.matica.hr/vijenac/561%20-%20562/ugrozena-tetka-24798/> (2020. április 24.)

Radics Viktória. Szépírók Társasága.

[https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/radics\\_viktoria.469.html?pageid=973](https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/radics_viktoria.469.html?pageid=973) (2020. március 28.)

## **Források**

Simić Bodrožić, Ivana 2010. *Hotel Zagorje*. Zagreb: Profil International.

Bodrožić, Ivana 2019. *Hotel Zagorje*. Budapest: Park Könyvkiadó. Fordította Radics Viktória.